44ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2427 Կ. ՊՈԼԻՍ — ՇԱԲԱԹ 16-29 ՄԱՅԻՍ 1909 — 16 ՄԱՅԻՍ 1325-10 ՀԻՄԱՊԻԼԻ ԷՎԱՎԻ 1327

منظومهٔ افكار ارمنيجه يومى عزته
صاحب امتيازى: (اوخانس فريد)
ادارهخانه سى — باب عالى جادهسنده نومرو ٥٤

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿՆԽԿ.	ՏՐԿՆ.	ՎԵՑՍՄ.
Պոլսոյ համար	80 դրշ.	50 դրշ.
Գաւառներու համար	108 »	60 »
Արտասահմանի »	25 ֆր.	14 ֆր.

ԵՒՑՏԱԲԱԲԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար տողը 5 դրշ., մէկէ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ

Մանկական Էֆքեար

ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽ ՕՐԿԱՆ

JOURNAL ARMÉNIEN
MANZOUMÉ-I-EFKIAR
54 Grand Rue de la S. Porte, 54
Constantinople

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ՓԱՇՄԷՐԵԱՆ
ՈՐՈՒ Կ'ՈՒՂՂՈՒԻ ԱՄԷՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՊԱԳԻՐ ԱԼԻ ՀԱՅՏԷՒՍԻ, ԹԻՒ 54

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՏ ՉԵՆ ՏՐՈՒԻՐ

✷ 10 ՓԱՐԱ. ✷ — ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՄԱՆՉՈՒՍԷ ԵՎ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐԾԱԼՈՅՍԻՆ — ✷ 10 ՓԱՐԱ. ✷

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

«Սահմանադրական» Թուրքիոյ խարազանները ետք Հաւաքումներու իրաւունքը և ոսկէդէն շղթայ մը անցուցնելով՝ Ազատ Խօսքին՝ մամուլին կոկորդը, հիմա ալ կը մտածէ սարկութեան բերը ա՛լ աւելի ծանրացնել աշխատաւոր դասակարգին, ա՛ռդէն իսկ ընկճած, կամարացած թիկունքին վրայ։ Վասը երբ բռնաբարուի նաև Ընկերակցութիւններու օրինական ազատութիւնը, ա՛լ կրնանք ըսել թէ Երիտասարդ Թուրքիա քակելով հին անկանոն և ապօրինի բռնապետութեան լուծը, անոր տեղ կը դնէ կանոնաւոր, օրինական, օրէնսդրական բռնապետութիւն մը, ասով կարծես ապացուցանել ուզելով թէ, իր քաղաքացիները անպատճառ բռնութեան, ճնշումի լուծին պէտք ունին տակաւին, թէ կարող չեն դեռ ըմբռնելու ինչ որ մարդկային է իսկապէս, ի՛նչ որ ազատ։ Ասիկա դառն խոստովանութիւն մըն է, զոր ըրած պիտի ըլլայ «աշխարհի ամէնէն երիտասարդ» Մորմրդարանը, այն ժողովուրդին համար զոր Ապտիւլ Համիտ կը բռնաբարէր ըսելով թէ «ան չի կրնար մարել ազատութիւնը...»։ Մորմրդարանը, իր վերջին չարժումներով արդեօք չմոլորացներ Կարմիր Վեհապետին, որ միևնոյն ժամանակ մեծ հաղեան մըն էր, այս դատավճիռը...։

Այս Մորմրդարանը, որ մինչև հիմա, խօսքերէ դատելով, կը կարծէինք թէ ամէնէն աւելի հակում պիտի ունենայ դէպի ժողովրդական իրաւունքներն ու պէտքերը, ահա յանկարծ կռնակ կը դարձնէ այդ բանին։ Կ'ուզէ այն տեսակ կարգադրութիւններ ընել որով շղթայակապէ գործադուլի մարդկային տարրական իրաւունքը։

Կառավարութիւնը ասկէց ամիսներ առաջ օրինագիծ մը ղրկած էր, որուն համաձայն հանրային հաստատութիւններու, ինչպէս երկաթուղի, շոգենաւի, թրամվայութեան, լուսաւորութեան և ջուրի վարչութիւններուն մէջ, գործաւորները Սէնտիքաներ կազմելու իրաւունք չպիտի ունենային և զանոնք գործադուլի մղողները պիտի բանտարկուէին։ Մորմրդարանն յանձնաժողով մը քննելով այդ օրինագիծը ընդունած էր սէնտիքաներու դէմ դրուած անիրաւ արգելքը։ Օրինագիծը այս վիճակին մէջ Ժողովի հանուեցաւ։ Հայ երեսփոխաններ և մէկ քանի Նոր Թուրքեր պաշտպանեցին և գնահատեցին այդ ընթացքը։ Ժողովը լսած սովորութեան պատճառիր էր ընդունելու ինչ որ յանձնաժողովը ըրած էր, երբ յանկարծ եկաւ Ներքին գործոց Նախարարը և բեմ ելնելով հայրենիքին համար վատնաւոր համարեց Սէնտիքաներու կազմութիւնը, և կարդաց թարգմանութիւնը ընկերվարական Բերլի մը մէկ յօդուածին որով կոչ կ'ըլլար բոլոր գործաւորներուն, Թուրքիոյ գործաւորներն ալ մէջը ըլլալով, միանալ գործաւորական միջազգային մարմինին։ Նախարարին ձեռքը եղած այս թարգմանութիւնը կը յիշեցնէր հին օրերու ժուռնալները, որուած ազատութիւն և հաւասարութիւն պահանջողներու դէմ, սօսիալիզմներու դէմ...։ Եւ ժողովին զանգուածային մեծամասնութիւնը որուն հայրենասիրութիւնը միշտ առաջադական է, սոսկալով այդ սօսիալիզմներուն, այդ «անաստուած», «անկրօն» մարդոց «օսմանեան նուիրական հայրենիքին հանդարտարարոյ» զուակներուն մէջ մտնելէն և զանոնք պղտորելէն, յանկարծ դիմադարձ կանգնեցաւ Սէնտիքայի գաղափարին առջեւ, չէ՞ մի որ մտաւանդ, նախարարը այդ գոյութիւնը սպառնալիք մը և քայքայում մը համարած էր կառավարութեան նիւթական և բարոյական ազդեցութեան...։

Կառավարութիւնը այսչափով ալ չգոհացաւ ասկայն։ Անա՛ հանրօգուտ չինութեանց Հայ նախարարը եկաւ ծանոյց թէ յաւելուած մը պիտի ըլլայ օրինագծին վրայ։ Այս յաւելուածն ալ սա էր թէ հանքերու, արհեստական գործարաններու, և ամէն տեսակ ընկերութիւններու աշխատաւորներն ալ պիտի ենթարկուէին այն ամէն սեղմումներուն որոնց ենթակայ էին հանրային հաստատութեանց իրենց քաղաղակիցները։

Մորմրդարանը դեռ որոշում չտուաւ, և եզրակացութիւնն ալ չենք գիտեր, որովհետև, այս երանելի ժողովին գլխաւոր յատկութիւններէն մէկն է նոյն իսկ մէկ վայրկեանէն միւսը և մէկ խօսքէն միւսը փոխել իր համոզումներու և կարծիքներու նեժարը, ա՛յնքան զգայուն է Թուրք պատգաւելի՛ երեսփոխաններուն միտքի ու խիղճի կշիռը...։

Բայց ինչ որ զարմացուցիչ է, կառավարութեան այն փութկոտ իրաւունցումն է, որ ցոյց կուտայ այս խնդրին համար, և մինչ ուրիշ առիթներով, օ՛չ իսկ մարդ կը ղրկէ Ժողովի, այս անգամուան նախարարները իրարու յաջորդեցին, շնչասպառ և հեւ ի հեւ մտնելով սրահ, որպէս զի մի՛ գուցէ որոշում մը արուած ըլլայ։

Զնք ուզեր երկարօրէն պատասխանել այն ամէն առարկութիւններուն զոր կառավարութիւնը կ'ընէ իր ծրագիրը յաջղցնելու համար։ Այդ բոլոր փաստերն ալ տղայականօրէն ծիծաղելի են և ցոյց կուտան թէ Նոր Թուրքիոյ վարիչ շրջանակները դեռ չեն կրցած ազատագրուիլ սարկութեան կեղեւէն, զոր իրենց մոբթին վրայ Թանձրացուցած էր համիտեան վարչութիւնը։ Ասկից ուրիշ ի՞նչ կերպ մեկնել այն տկարամիտ պատճառաբանութիւնը թէ, գործաւորական Սէնտիքաներու տրտօնուիլը պատճառ պիտի ըլլայ որ եւրոպական դրամագլուխ չմտնէ երկիրը...։ Ասիկա ճիշտ կը նմանի մամուլի օրէնքին այն տրամադրութեան, որուն համաձայն օտար վեհապետներու և կառավարութիւններու դէմ գրելը, զանոնք ծաղրանկարելը արգիլուած է հոս. մինչ ատանք ծայրայեղ կերպով տեղի կ'ունենան իրենց իսկ երկրին ու իշխանութեան տակ։ Այսպէս ալ, օտար դրամատէրը որուն համար արդէն նախնական ըմբռնում մըն է գործաւորական կազմակերպութիւնը, ինչո՞ւ խրտչի այդ բանէն, որ իր ամէնէն ուժով վիճակին մէջ իսկ կարող չէ եղած ցաղ տապալել զինքը։ Օտար չահախնդիրը ա՛ղէտի անմիտ է, չդիտնալու համար թէ ո՞րչափ ալ խուլընդոսներ դրուին իր ականջին տակ, դարձեալ մնծագոյն չահողը և տէրը ինք պիտի ըլլայ։ Մարդ ասոր հակառակը մտածելու համար...թուրք օրէնսդիր ըլլալու է։ Եւ յետոյ, ի՞նչ արժանապատուութիւն, ի՞նչ արդարամտութիւն է այն, որ մենք պիտի թոյլատրենք օտարներուն գալ մեր երկիրը, որ մեզի, մեր եղբայրները, մեր հայրերն ու քոյրերը շահագործեն, հարստահարեն, բրուտադատեն սարակներու, գերիներու, հաճերու և գրասոներու պէս։ Այս ի՞նչ սարկամտութիւն է, զոր գեղեցիկ նշանաբանի մը պերճանքովը և փառքովը կուզէ պաշտպանել և գործադրել կառավարութիւնը և անոր հետ երեսփոխանութիւնն ալ։ Ուրեմն ինչո՞ւ լուանք թափենք Ապտիւլ Համիտի դէմ, որ իր քաղաքացիները սարկացուց, անասնացուց՝ օտարները տիրացնելու, մարդացնելու համար։ Այն օտարը, այն դրամագլուխը որ պիտի գայ մեզի ճնշելու, մեզի գերեվարելու և մեր քօսացած, կմախացած ժողովուրդին կռնակը անխղճութեան նոր քար մը ծանրացնելու, լա՛ւ է որ չգայ, պէտք է մենք անոնց ճակտին գոցենք մեր դուռները, անոնց նախապարտաւորած չահախնդրութեան երեսն ի վեր թուքենք։ Ոակեշատ սարբկութենէ մը չա՛տ աւելի գերազանց է ազգատիպ ինքնակեացութիւն մը, ինչպէս ապականած կարողութիւններէ չատ աւելի լաւ են մաքուր միջակութիւններ, ճշմարտութիւն մը, զոր Երիտասարդ Թուրքերը դեռ չեն ուզեր իրականացնել դժբաղդաբար։ Ա՛լ բաւական է որչափ մեր երակները արամադրելի ըրինք օտար արիւնաքամիներու։ Ինչ մնն ալ մտածենք որ այդ արիւնը մե՛րն է, այդ կորուստը մե՛ր հաւաքական մարմնէն է որ կը պակսի։

Ծիծաղելին հոն է որ այդ օրինագիծով արուօնուած են գործադուլները...։ Սէնտիքաները, այսինքն գործաւորներու վարչական մարմիններ կազմելը, արգիլուած են, անտարաբար, իրենց ընկերները գործադուլի մղողները իրր գրգռիչ պիտի քանտարկուին, և տակաւին գործադուլը ազատ է...։ Ծիծաղելիէն աւելի խղճալի է կառավարական այս տրամաբանութիւնը, այս օրէնքը։ Կը կապէ ձեռքերը, կը շղթայէ ոտքերը և կը հրամայէ քալել...։ Եթէ այդ էր նպատակը, ինչ հարկ 10-15 յօդուածով զաւեշտ մը խաղալու։ Կրնար մէ՛կ խօսքով և տրամադրութիւնով վերջացնել ամէն բան. «Գործադուլը արգիլուած է» և լմնցա՛ւ. ա՛լ երբեք չէր մտածեր և հոգ չէր ըներ. ասկից զատ կարգ մը գլխացաւերէ ալ զերծ կ'ըլլար Հանրօգուտ չինութեանց նախարարութիւնը, որ այդ օրէնքին համաձայն միջնորդութեան պաշտօն մըն ալ ունի հանաւակ կողմերուն միջև։ Այս մտածումը երբ չի կրնար ունենալ կառավարութիւնը, որուն այս խնդրին մէջ, շարժիչ ուժը կը ցուցնէք որ Հայ նախարարն է, գոնէ կ'ապատնեք երեսփոխանութենէն որ կատարէ այս շարժումը, խիղճէ և արդարութենէ զուրկ օրէնքի մը համար։

Գործադուլներու դէմ այս սոսկալի ճնշումը և բանտարկան սէնտիքաներու արգիլումը մենք ոչ միայն բարբարոս հարուած մը կը նկատենք գործաւորական արդար իրաւունքին դէմ, այլ դաւաճանութիւն մը այս հայրենիքին համար, դաւաճանութի՛ւն մը ազատութեան և սահմանադրութեան դէմ։

Այդ օրէնքով կը կղզին բերանը դասակարգի մը որուն ամենատարրական իրաւունքները կ'ենթարկուին դրամատէրներու անխիղճ չահատակութիւններուն, որուն կեանքը, որուն քրտինքն ու գործարանաւորութեան իրոր ուժերը զոհ կը տրուին ուրիշ դասակարգի մը ամբարտաւանութեան, ճարպացումի և յղփացումի արիւնոտ բագինին։ Կը յափշտակեն, կը գլեն ամենատկար դործիքը որ կայ աշխատաւորին ձեռքը՝ միւս կողմը, հարուստ կողմը, հարստահարող և անիրաւաբար տիրապետող կողմը ամրացնելու, բերդաւորելու, անառիկ և անխոցելի դարձնելու համար։ Հասարակութեան արեան ազատ շրջանը կը դադրեցնեն, փոքրամասնութիւն մը մնուցանելու, սնուցնելու և անոնց հակամարդկային յոխորտանքը ուռճացնելու համար։

Այս շարժումը դաւաճանութիւն է։ Դաւաճանութիւն է, որովհետև երբ զրկուի ժողովուրդը իր սահմանադրական և մարդկային ամէնէն տարրական իրաւունքէն, ան չպիտի կրնայ և իրաւամբ չպիտի ուզէ հակնայ այն տարբերութիւնը որ կայ բռնապետութեան և սահմանադրութեան մէջ։ Այն որ բռնապետութեան օրով ընկճուած, տարկացած իր քամակը ուզէ բարձրացնել քիչ մը՝ այն պահուն երբ արդարութիւն, ազատութիւն և հաւասարութիւն կը չռնչանեն ամէն կողմէ իր գանկին շուրջ, մէկը որ դիտակցելով իր անարդար տառապանքին՝ իր կոբացած կուրծքը պիտի բարձրացնէ իր վիզին լուծ և իր միսին ու ոսկորին սակ դնող մարդոց դէմ, այն որ իր այս տարբական արդարութեան և իրաւունքին առաջին դրօշը քաշած ատեն գնդակահարուի, շղթայուի ու քանտարկուի, այդ ա՞րարածը, ի՞նչպէս հաւատայ այն բոլոր ազկեղէն բառերուն, որոնց ստութիւնը աւելի բուռն պիտի ճնչէ իր վրայ քան հին օրերու բռնապետութիւնը, երբ չէ՞ր իսկ մտածեր ատոնց վրայ և չէ՞ր ալ կրնար։ Անգէտ տառապանքը աւելի թեթև է քան թէ գիտակցութեան վիշտը։ Գիտակցութիւնը ինքնին այն դուռն է, որ կը բացուի ճշմարիտ և դառն վիշտերուն վրայ։

Սէնտիքաները արգիլել, կը նշանակէ արգիլել կազմակերպութիւնը, արգիլել նիւթական, բարոյական և մտաւորական ամէն միջոցները գործաւոր դասակարգին համար։ Սէնտիքաներ՝ ղղային դրութիւնը պէտք է ըլլան բանտորութեան, զանն նիւթական, բարոյական և մտաւորական զարգացման առաջնորդող։ Անոնք ա՛չ միայն նիւթապէս, այլ ընկերապէս ալ անհրաժեշտ հաստատութիւններ են։ Սէնտիքաներն են որ օգնութեան և հանգամանաւոր մտուկներ պիտի հիմնեն, սրբելու համար այն արցունքները որոնք հէգ գործաւորին մահուրնէն ետք իր այրիին և որբուկներուն միակ և անդառնալի մեղցները կ'ըլլան, ետ քաշելու համար այն բաղուկները, որոնք, տարներով աշխատութեան հուքին տակ ջանացած՝ բայց հիմա անկարող՝ մուրացկանութեան կը մղուին, բժիշկ ու մնուցիչ վաղցնելու առոր՝ որ օր մը՝ կեանքի մէկ դժբաղդ արկածով մեքենային անարատութեան կամ գործարաններու ախտաժէտ մթնոլորտին զոհուած՝ անկողին կ'ինկնան անօգնական, թիկունք տալու անոր՝ որ այլեւս անկարող տակաւին զինքը հարստահարող տիրոջ, բողոքի շեփորը կը հնչեցնէ անոր դէմ...։ Միւս կողմէ, երբ նկատի առնենք թէ, այդ կազմակերպութիւնները, իրենց գրենական մասով, իրենց մատենադարաններով և հաւաքոյթներով կը ծառայեն ժողովրդային ամենէն յետինը համարուած դասակարգին խաւար մտաւորականութեան լուսաւորման և զարթնումին, այն ատեն ի՞նչպէս չպիտի կրքնանք ըսել թէ, այն քայլը որ կ'առնուի Երիտասարդ Թուրքիոյ կողմէ՝ գործադուլները սեղմելու և սէնտիքաները փլճացնելու համար, ուրիշ բան չէ, բայց միայն խիղճի ու արդարութեան ոսնամկոխումը և բէնաքիօն մը ժողովրդական բարեկեցութեան և զարգացման գործին, բարեկեցումի և զարգացում, որո՛վ միայն պիտի կրնայ փրկուիլ այս երկիրը ուր տակաւին ժողովուրդը չէ կրցած ըմբռնել սահմանադրական և ազատական կարգերը և ճիշդ այդ կարգերը ըմբռնելու ծառայող միջոցներէն մէկն է որ արմատախիլ կը փնտռուի հիմա։

Հոս պէտք է խիստ զգոյշ ըլլան Օսմանցի օրէնսդիրները, որովհետև այն անիրաւուած և զրկանքներով բեռնաւորդասակարգը զոր այսօր սարակի լուծի մը տակ օրինականացնել կ'ուզեն, կրնայ վաղը իր ջլաբեկուած բաղուկը ծառացնել պահանջկոտ իր մարդկային տարրական իրաւունքը, և այն ատեն, եղբայրասպան արիւնով պիտի սրբուին այն սեղմիչ տրամադրութիւնները, որոնք այսօր, սրտի ու խղճի կատարեալ անդարութեամբ և անարիւնութեամբ կը պատգամագրուին։

Կայր ճնշումը փրկութեան ճամբան չի կրնար ըլլալ երբեք, ի՞նչ որ ալ ըլլան պարագաները։

Յակոբ Տէր-Յակոբեան

ԳԼՈՒԽ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԿԵԱՆ)

I

Ողջո՞յն հայրենիք, ողջո՞յն բուրաստան,
Ո՛վ դու բեղկալի երկիր եդեմեան.
Անա՛ եկել է քո պանդուխտ որդին,
Նիւրում է քեզ իր կեանքն ու հոգին...
Բայց աւա՛ղ... ինչո՞ւ այս ուրախ ժամում
Միայն տխրութիւն տիրեց իմ սրտում,
Եւ քո միգապատ լեռների նման
Ես ել խաւարեալ, մնացի տրտում...
Սեւ-սեւ ամպերը ամէն մի կողմից
Եկան կուտեցին դժբախտիս գլխին,
Պիտս խաւարեց ու յանկարծ նորից
Ինձ պատրեցին ցաւերս հին-հին...

II

Թշա՛ռ հայրենիք, այս ի՞նչ եմ տեսնում.
Տարիներ, դարեր սահեցին անցան,
Բայց քո տանջանքին դեռ չեղա՞ւ վախճան...
Ամէն տեղ հրդեհ, լաց, սուլ, տառապանք,
Ամեն օր կապանք մահ եւ ամսոռանք...
Եւ խեղճ գիւղացու վասակը դատում
Մնում է՝ փտում արեան գետերում...
Իսկ նրա եզը՝ դեռ լուծը վզին՝
Դարձել է արդեն գայլերի բաժին...
Ո՜հ, ի՞նչ սոսկալի տխուր մերկութիւն,
Ի՞նչ սարսափելի կեանքի դառնութիւն...

III

Անա՛ յուսահատ, որբիկ գեղջկուհին՝
Ուսին կապելով փոքրիկ մանչուկին,
Մուրացկանի պէս՝ մերկ ու վշտահար՝
Անցնում է, գնում մի օտար ափարհ...
Բայց ո՞վ կը լինի խեղճերին պաշտպան,
Ասա՛, հայրենի՛ք, ասա՛ սիրական...
Եւ քո կենսատու անուշ ջրերից
Մարաւ ադամային մի բաժին կը տա՞ն...
Տխրալի օրեր՝ օրեր հոգեռան՝
Մնաց մանչուկին տանիլ յաւիտեան...
Եւ մայրը նրան մի անապատում
Պիտի օրօրէ հազարի նման...

IV

Ո՛վ դու երկնային արդար դատաւոր,
Աղօթո՛ւմ եմ ես՝ կանգնած գլխակոր...
Իմ եղբօր որդուն — այդ որբ մանչուկին՝
Ցանձնո՛ւմ եմ, Տէ՛ր իմ, քո վսեմ կամին...
Տէ՛ս... անբախտ մայրը ամայի դաշտում,
Մոլորած՝ նստած՝ ողբում է, սգում.
Իսկ նրա խաղցած ու ծարաւ որդին
Մատնված է արդեն մահուան տագնապին...
Հին Թեսաբէի չոր անապատում
Հազարն էր մի օր այդպէս արտասուում,
Եւ նրա ձայնը բարձրից լսեցիր,
Իսկ այս խեղճերին ինչո՞ւ չես լսում...
Ողորմի՛ր դրանց, աղաչում եմ քեզ.
Այդ մերկ որբերի մի՛ բողոքեր անեսես...
Ծագի՛ր վերջապես մի լոյս խնդութեան
Պարգեւի՛ր դրանց մի լոյս փրկութեան...

Ալ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Հեղեկեսօրդ, 1895

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱ

Օսմանցիք խաղաղութիւն պիտի ուզեն՞ Մակեդոնիոյ մէջ։ Պիտի կրնա՞ն հանդարտօրէն աշխատիլ այս երկրին վերածնութեան, Պեռութեան մասնաւորապէս բնդհանուր այդ մասին մէջ։

Կ'երեւի թէ տակաւին Մակեդոնիոյ մէջ ամէն լսոն բաղձանք է, և Պուլկարները ո և է կերպով չեն ուզեր հանգնալ միանգամ ընդ միշտ թէ Մակեդոնիա Օսմանեան է և պիտի մնայ, և թէ վերջապէս վախճան մը պէտք է դնեն իրենց մեծամտիկ երազներուն։ Բայց Պուլկարները չեն ուզեր հանգնալ ասիկա, և կարծես կ'արդարացնեն երկիզները՝ ա՛յն վրդովմունքներն, որոնք կը նախատեսէին, երբ Ֆէրտինանտ Ա. «Պուլկարներու թագաւոր» տիտղոսը կ'առնէր։ Սոֆիայի մէջ կը հաստատէին թէ ասիկա պարզ տիտղոս մըն է, ինչպէս Ծրանց Եօղէի կայսեր «Թագաւոր Երուսաղէմ» տիտղոսը, և թէ հարկ չէր կարեւորութիւն տալ։

Կը վախնանք որ դէպքերը պիտի հերքեն այս միամիտ պատճառաբանութիւնները, և ամէնէն աւելի անհաւատներուն աչքերը պիտի բանան Մակեդոնիոյ մէջ Պուլկարներուն արարքին վրայ։ Այս վերջինները բնաւ երբեք չեն ուզեր որ բարեկարգութիւնը վերահաստատուի այն կողմերը լրջօրէն։

Ցոյները և Պուլկարները իրարու դէմ են Մակեդոնիոյ մէջ։ Ասոր նոր ապացոյցը տրուեցաւ Կօրիցայի մէջ։ Պուլկարները իրենց մէկ քահանային առաջնորդութեամբ ուզեցին բռնի գրաւել դիւղին յունական եկեղեցին։ Ինչպէս կը սպասուէր, Ցոյները կողմէ ծանր ընդդիմութիւն մը եղաւ։ Սկսան զիրար ծեծել և Ցոյն վարժապետ մը

ՄԱՆԶՈՒՄԷԻ Թերօրեայ —)(26)(

ԱՊՏԻՒԼ-ՀԱՄԻՏԻ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

Գրեց՝ Ժ. ՅՕՐԻՍ — Թրգմ. ՍՄ. ԲԻՒՐԱՏ

Իր քունը խռով, անհանդարտ ու խիստ թեթեւ է։ Չդուտա ու դեղագրդուած բընաւորութիւնը հանդիստ առնել չի գիտեր։ Սուլթանը յաճախակի կ'արթննայ և այն ատեն անտանելի է իրեն միայնութիւնը։ Երբեմն, պարզապէս խօսելու պէտքէն մղուած, վստահելի մարդ մը կանչէ, երբեմն ալ յանկարծակի վրդովում մը միտքը կ'ինայ. խորհրդական մը կանչել կուտայ որուն հետ կը խորհրդակցի։ Եթէ ընդոստ արթնայ, դէշ երազէ մը վախցած, քովը կանչել կուտայ կէս մը ծաղրածու, կէս մը կախարդ մէկը —օրինակի համար Էպիլիհիւսան— և անոր մեկնել կուտայ դինքը վրդովող երազը։ Ատեն կ'ըլլայ որ յանկարծ, գիշերուան մէջ, ոստիկանութեան պաշտօնատունէն կամ ուրիշ լրտեսի մը ստիպողական ճուռճաները կը բերուին իրեն և այս պարագային Փաշիչահին առած հրամանները՝ ահռելիօրէն խիստ կ'ըլլան։

Ցաճախ անկողնէն կ'ելլէ յանկարծ և բարաս մը եկած, հեռադիտակով մը անձկատօրէն կը դիտէ ծովը, դրացի լեռները, անոնց հորիզոնը, գոգդեա ապառով ըլլալու համար թէ՝ ամէն ինչ հանդարտ է իր շուրջը և թէ անկասելի թշնամիներ՝ զէնքով չեն քալեր Եըլտըզի վրայ, որուն անսահման դարասանը, գիշերն ի բուն, կայսերական պահնորդ վաշտ մը կը պտըտի, շարունակաբար շրջան ընելով։

Այս է Ապտիւլ Համիտի կեանքը, կանոնաւոր ժամանակի մէջ և իր խոշոր գործերով։ Բայց այս սովորութիւնները, իր կեանքին այս յարաբերական կանոնաւորութիւնը տակն ու վրայ կ'ըլլան երբ վրայ կը հասնին վրդովիչ յայտնութիւն մը, աղմկայոյզ լուր մը, սպառնացող վտանգ մը, քաղաքական մեծ խոշընդոտ մը, անձնական ցաւալի մտահոգութիւն մը։ Այն ատեն, օ՛չ պտոյտ կը մնայ, օ՛չ հարէմի այցելութիւն, օ՛չ նուագածութիւն, օ՛չ նչանաւորութիւն, օ՛չ մրաի, օ՛չ ախորժակ, օ՛չ քուն...։ Շատ անգամներ տեսած են զինքը չարունակ քառասնեւութ ժամ և աւելի, առանց աչքը գոցելու, հազար ու մէկ խորամանկութիւններ կը մտմտայ անխուսափելի վտանգ մը հեռացնելու և կամ թշնամիի մը դէմ փլան մը չնչելու։

Այս երկարաձիգ աքնումները, այս հալածող կոնխաղբաղումը, այս գիպիքական ու բարոյական ծանրաբեռնումը՝ Նչային սոսկալի տագնապներ կը պատճառեն իրեն։ Այդ պահուն կը վայրենանայ և վայ անոր որ իրեն կը ժամենայ...։

Այս տագնապները, զորս մեղմել կը փորձէ եթերով կամ մրուանով, բաւական յաճախադէպ են։ Այս կարգէն է այն երեւրաեւ տագնապը, որուն ենթարկուեցաւ, մէկ քանի տարիներ առաջ, իր քեռայր Տամատ Մահմուտ բաշային ու ասոր երկու որդիներուն զգայ սցունց փախուստէն ետքը. փախուստ մը, որ անգամ մըն ալ եւրոպայի ուշադրութիւնը դարձուց համիտեան ռէժիմին վրայ։ Ցարձակուները, զորը իր կայսերական անարձագին դէմ ուղղեց Մահմուտ բաշան եւրոպական լրագիրներուն միջոցաւ, անողոք ճշմարտութիւններով լեցուն նամակները, զորս իրեն ուղղեց, և իր անուան չուրջը յարուցուած աղմուկը, շատ անգամներ խեղճ(*) Ապտիւլ Համիտը ձգած են այնպիսի ապիկար կատաղութեան սասպիկ նոպաներու մէջ, զորս և ո՛չ մէկ հակատանգական դեղ կրցեր է ամոքել։

Բայց Փատիշահը ամենամեծ զգուշաւոր միջոցներ ձեռք կ'առնէ որպէս զի այս տագնապ նոպաներուն զրոյցը չի տարածանուի հասարակութեան մէջ։ Արդէն ամէն ատեն որ իր առողջութիւնը խանգարուի, այս ընթացքը կը բռնէ, որովհետև չի սիրեր որ ատոր վրայ խօսուի, և իր գահակալութեան սկիզբէն ի վեր պատճառնապես հիւանդ եղած չէ՝, ո՛չ ալ նոյն իսկ անհանգիստ։ Իրաւ է թէ՝ իր ջղային կազմուածքը դիմացկուն է և թէ՝ մինչև ցարդ իր կեանքը խնդրոյ նիւթ եղած չէ, թէեւ ինք տրամադրութիւն ունեցած ըլլայ հիւծախտի, որմէ մեռած են իր հայրն ու մայրը, բայց առողջապահիկ միջոցներով յաջողած է այդ կողմէ ամէն վտանգ հեռացնել։ Բժշկական ծանօթութիւններ ուսնոլալուն, ինք անձամբ կը դարմանէ իր տկարութիւնները, և այսպէս, ինքզինքը բժիշկներուն քննութեան ենթարկելու հարկ չի թողուր։ Ատեն մը, մեծ վստահութիւն ունէր իր բժշկապետ Մավրոյէնի բաչային վրայ, որ արդէն խիստ ծերացած էր և պաշտօնէ դրկուած։(*)

Երբ պէտք ունենայ դեղերու, Ապտիւլ Համիտ ի՛ր իսկ դեղագիրներով պատրաստել կուտայ զանոնք իր դեղագործապետ Պէքիր էֆէնտիին։ Կը պատմուի թէ՝ երբ որ փորի խիթեր ունենայ, իր չրջապատի չատ մը մարդերէն Թամար Հիմնիի դեղահատներ կ'ուզէ զորս ամենքը մէկտեղ տարբակի մը մէջ կը դնէ, յետոյ ձեռքը մէջը խօթելով, հատ մը կ'առնէ դիպուածով, այսպէս վստահ ըլլալով թէ թունաւորուած չէ։

* * *

Այս ամենը լսելէ ետքը, մարդ չպիտի զարմանայ թէ՝ Ապտիւլ Համիտ, —հակառակ իր անձին տարած այնքան խնամքներուն, իր քառորդ դարէ աւելի թագաւորութեան մէջ ոչնչացուցած՝ բայց հիմա անկարող՝ մուրացկանութեան կը մղուին, բժիշկ ու մնուցիչ վաղցնելու առոր՝ որ օր մը՝ կեանքի մէկ դժբաղդ արկածով մեքենային անարատութեան կամ գործարաններու ախտաժէտ մթնոլորտին զոհուած՝ անկողին կ'ինկնան անօգնական, կը բռնէ ինքզինքը։ Իր մաշած մարմինը կմախային նիւարութիւն մը ունի։ Ամէն միջոցներով քիչ մը գիրնալու համար ամէն ջանքեր ընելէ ետքը, չկրնալով բարձրանալ այս ճշմարիտ ծերութիւնը, կը մաքառի ասոր դէմ, խստիւ հրաժարելով ամէն բանէ որ կրնայ նպաստաւորել զայն։ Այսպէս, թէեւ չատ կը սիրէ չուփը, չոգիէ տաք բաղնիքը, ոակայն ինքզինքը ատոնցմէ կը զրկէ, վախնալով թէ՝ իր կըչիէն քանի մը կրամ ալ չի կորնցնէ։

Ինչպէս բոլոր բռնապետները, Ապտիւլ Համիտ ալ վայրենի սոսկումով մը կը վախնայ մահուրնէ և հետեւաբար, առհասարակ ամէն հիւանդութիւններէ, բայց մասնաւորապէս, համաճարակ հիւանդութիւններէն։

Այս աւելորդապաշտական վախը չատ տարիներէ ի վեր կը մնացնէ։ Երբ դեռ գահաժառանգ իշխան էր, օր մը, Բեպրատ Եմանի իր կալուածին մէջ պատրաստ մը միջոցին, հանդիպեցաւ բաղդատուչակ գընչունի մը, որ իշխանին խնդրանքին վրայ, ասոր ապագան կը գուշակէր, և արտառոց բան, ճշգրտօրէն մարգարէացաւ իրեն ամէն ինչ որ կատարուեցաւ յետոյ։ այսինքն, իր արագ գահակալութիւնը՝ արդէն ծանօթ եղերական պարագաներու մէջ, իր երկարատեւ թագաւորութիւնը, պատերազմներ, եւն...։ Բայց աւելցուց նաև թէ՝ Սուլթանին մահը պիտի առաջ գար «գրսէն գալիք մեծ հիւանդութեամբ մը»։ Ուստի, իր ոխերիմ թշնամիներն են

(*) Գաղտնապէս Եըլտըզի պատմութիւնը գրած ըլլալու ամբաստանութեան առարկայ եղած էր Մավրոյէնի բաչան։

ՄԱՆՈՒԱՐԴ ԱՐՄԵՆԻԱՅԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԲԱՑ ԴԱՍԱՐԱՆ

Ամենայն սիրելի Աշակերտներ,

Ինչպէս գիտէք, Ազգային Դպրոցս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսարանի հովանաւորութեան տակ գտնուելով, Ս. Էջմիածնի Տեսչութեան ենթակայ է։ Ուստի, Տեսչութեան հրամանով, Դպրոցս Ս. Էջմիածնի Ներքին Գործոց Նախարարութեան հրամանագրի հետեւանքով, Ս. Էջմիածնի Տեսչութեան հրամանագրի հիման վրայ, Դպրոցս Ս. Էջմիածնի Տեսչ

վիրաբուժուեցաւ։ Հեռագրին բաւերը կը բերուկ են։ Ցարձակղականի սկսած են Պուլկարները։

Ուրեմն Մակեդոնիոյ մէջ վիճելի եկեղեցիներուն այս խնդիրը կ'ուզուանայ յաւէրժական լլլալ, նոյն իսկ ենթադրելով թէ այս մասին Հորդրդարանին մէջ իսնդիր եղած Ցանձնաժողովը կազմուի և որոշում մը տայ Մակեդոնիոյ եկեղեցիներուն վիճելի սեփականութեան խնդիրներուն մէջ։ Այս որոշումը դժուարաւ պիտի գոհացնէ երկու ընդդիմակաց ազգութիւնները։ Ուստի կ'երևի թէ միակ միջոց մը կայ այս կնճիռը լուծելու։ Կառավարական ճարտարապետներու կողմէ պէտք է վիճելի եկեղեցիներ գտնուած վայրերուն մէջ ուրիշ եկեղեցիներ կառուցանել առաջինիներուն յարեւանման, և ոմանց սեփականութիւնը Յոյներուն և միւսներուն սեփականութիւնը Պուլկարներուն չնորհել։ Այս ծախքերուն ամբողջ գումարը 20,000 Օսմ. ոսկին պիտի չանցնի, զոր դիւրաւ կարելի է նեղմուծել Պետական եկամտացոյցին մէջ։

Այնուհետեւ Պուլկարներն ու Յոյները պատճառ պիտի չունենան վրդովելու հանրային քարեկարգութիւնը, և ասով վրճռականապէս հաստատած կ'ըլլան թէ իրօք սահմանադրական են մակեդոնական Պուլկարները, թէ եկեղեցական այս վէճերը պարզապէս պատրուակ են թագուն նպատակի մը հասնելու համար։

(Լա Թիւրքի)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿՈՂԱՑ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԻ

ՍԻՐՈՊԱՑԻ ՀԱՆՐԱՑԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

Սելանիկին հետեւեալը կը գրեն Օսմանիեէր Լոյսի.— Ժէն Թիւրք Նէճի Ասը Թերթին խմբագրապետ Ֆայզը Նէճիպ կ'ուչխատի Եւրոպայի հանրային կարծիքը լուսաբանել ա՛յն մտօք թէ Իսլամութիւնը արգելք մը չէ Թուրքիոյ մէջ քաղաքակրթութեան և յառաջդիմութեան զարգացման։ Ֆայզը Նէճիպ կ'ամփոփէ Եւրոպայի շատ մը բարձր շրջանակներու մէջ իր ըսածին հակառակ տիրող կարծիքը թէ Թուրքիոյ մէջ եղածները չեն կրնար հաւատք մը գոյացնել անոր բարեկարգութեան և յառաջդիմութեան մասին, և թէ Իսլամները եւրոպական քաղաքակրթութեան չեն կրնար հասնիլ, քանի որ անոնց ծոցին մէջ այդ տեսակ բաներ կը պատահին։ Եւրոպական շատ մը լրագիրներուն մէջ այս պատճառաւ Թուրքերը յաճախ իբրեւ բարբարոս և մոլեռանդ կը ներկայացուին. բայց տարակոյս չկայ թէ այս միջոցնս Եւրոպայի ընդհանուր համակրութիւնը դարձած է Ժէօն Թիւրքերուն և անոնցմով ալ Թուրքիոյ կողմը։ Սեճի Ասը ցաւ կը յայտնէ որ Եւրոպական թերթերը յուզումնալիք հրատարակութիւններ կուտան Թուրքիոյ մասին, և Ֆոյէն չմանչնալով երկիրը, իրենց Թղթակիցներուն գրածները միայն ճշմարիտ կը համարին։ Բայց կ'երեւի թէ Ֆայզը Նէճիպ վիրացական մարդ մըն է։ Իր հայրենիքը և իր ժողովուրդը զրպարտութիւններու դէմ պաշտպանելու եռանդին մէջ չափազանց առաջ կ'երթայ, և կը կարծէ անտես անցընել և չքացնել իր երկրին իրական թերութիւնները և գայթակղութիւնները։ Թուրքիա Եւրոպայի բարեացակամութեան կը կարօտի, և անոր պէտք ունի ստիպողաբար, իր նիւթական և քաղաքակրթական զարգացման համար։ Այս նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ է փարատել Թուրքիոյ մէջ անցած դարձածներուն վրայ Եւրոպայի մէջ տարածուած կարծիքները, և Թուրքիոյ իւրաքանչիւր ճշմարիտ բարեկամ պէտք է աշխատի իր բոլոր ուժովը այդ քանին համար։

Այս գործին առաջին, օժանդակն է եւրոպական մամուլը, որ ամէն օր իր հասկրութիւնը կը յայտնէ Ժէօն Թուրքերուն։ Ֆայզը Նէճիպ կը յիշատակէ Իլէմաներուն կողմէ եւած յայտարարութիւնը և զայն ապացոյց մը կը համարի թէ Իլէմները ընաւ առնչութիւն չունին այն Իսլամ հոգեւորականներուն հետ, որոնք Սպտ իւլ Համիտի շողղուն ոսկիներէն չշանալով ըէաքսիոնին ծառայեցին կրօնքի վերարկուն պատրուակ ընելով իրենց, թէ Իսլամութիւնը վտանգ մը չէ քրիստոնեայ ժողովուրդներուն զարգացման և բարգաւաճման, քաղաքակրթութեան և յառաջդիմութեան համար։ Ֆայզը Նէճիպ չնորհակալութիւն կը պարտնիք, և իրաւ ալ Բուսնիի Իլէմներուն մինչև հիմակուան բռնած դիրքը ապացուցած է թէ իրենք ալ խանդաղատ ազգասիրներ են Սահմանադրութեան պահպանութեան համար, ու կ'ուզեն խոստովանիլ որ այս հիմամբ կը ծառայեն յառաջդիմութեան և լուսաւորութեան։

Վերջին դէպքերը, մանաւանդ Ատանայի մէջ անցած դարձածները, որոնք կրրնային անգամ մը ևս վարկաբեկ ընել Իսլամութեան համբաւը, հոս Սելանիկի մէջ Ժէօն Թուրքերուն վրայ մեծ տպաւորութիւն գործած են, և եռանդով կ'ուչխատին Եւրոպայի մէջ չտարածել ա՛յն հաւատքը թէ Շերիաթի կուսակիցները դարձեալ միլտ նոյն մարդիկն են, և կրնան նմանօրինակ դէպքեր առաջ բերել, և թէ Սահմանադրութիւնը վերջին ծայր դիւրաբեկ գործ մըն է, քանի որ խուժանին վրայ մեծ ազդեցութիւն ունի միլտ Իսլամ հոգեւորականութիւնը, որ ներքնապէս դարձեալ Շերիաթին կապուած կը մնայ։ Այս կէտին վրայ մտնաւորապէս պնդած էին երկու իտալացի հրապարակագիրներ, որոնց դէմ է որ կը պայքարի Ֆայզը Նէճիպ, և իրեն համամիտ պիտի ըլլան Թուրքիոյ բարեկամները, քանի որ սա եղրակացութեան կը յանգի թէ Իսլամները այլևս պարտաւորած պիտի չլլան լուռ մնալ այսպիսի զրպարտութեանց առջև, այլ սինքն այլ ևս պիտի չպատահի հակամարդկային դէպք մը, զոր ուրիշները առիթ բռնելով, կրկնեն իրենց խօսքը թէ Թուրքիա բարեկարգուելիք չունի։

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՀԱՐԴԵՐԸ

ՅԵՏԱԴԱՐՁ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԱՌԱՊԱՆԵՌԻ ՕՐԵՐԷՆ

Տէօրթ Եօլէն հետեւեալը կը գրեն Սբամպուլի.—

Անցեալ Ապրիլ 2/15ին, այսինքն հետեւեալ օրը ա՛յն օրուան, երբ ահռելի Ջարդը կը սկսէր Ատանայի մէջ, ահռելի սարսափը որոտման հարուածի մը պէս կ'արձագանգէր Տէօրթ Եօլ (Չօք Մարզուան) ուր խանութները իսկոյն գոցելէ վերջ՝ անմիջապէս սկսանք հարկ եղած պատնէշները չինել, կարենալ դիմադրելու համար խուժանին, որ արդարև ընդհուպ յարձակեցաւ մեր վրայ։

Բայց քանի մը մանրամասնութիւններ տանք Սբամպուլի ընթերցողներուն Տէօրթ Եօլի մասին, հայաբնակ գիւղ մը գրեթէ 800 ընտանիքներով, որ կապուած է ճէպելը Պէրքէթի գաւառակին, և որուն կեդրոնն ալ Երզին է։

Ամանօսի (Կեավուր Տաղ) լեռներուն ստորոտը կառուցուած, Բայեսի և Երզնկի միջև, Իսկէնտէրունի ծովածոցէն գրեթէ 45 վայրկեան հեռու, Տէօրթ Եօլի մօտակայ գիւղերն են Գարա Քիլիսէ, Զայլը, Ենդերը և Օճաքը, որոնց առաջինն երկուքը միմիայն իսլամաբնակ են, մնալ վերջին երկուքը կիսով իսլամ, կիսով Հայ։

Թշնամական և չարամիտ ընթացքը, զոր կառավարութիւնը նոյն իսկ սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ չարունակ ցոյց կուտար Տէօրթ Եօլի մասին, որուն միակ յանցանքն է միմիայն հայաբնակ ըլլալը, մասնաւորապէս երևան եկաւ մեր անցուցած ներկայ պարագաներուն մէջ։ Արդի մութեասարրքին, Մէհմէտ Ասաֆ փաշա, բէաքսիոնէներուն չռայլած քայլերութիւններէն զատ, ինք իր ձեռքովը հրապարակաւ զէնք և ռազմամթերք բաշխեց անմամբ խուժանին, որ տասը անգամ մեր վրայ յարձակեցաւ, ամէն անգամուն առվեւը ունենալով դրօշակիր մը, թմբկահարներ և փողահարներ։

Փառք, հազար փառք Աստուծոյ որ բարեբաղդաբար հիւրընկալած էինք էնզերլիի և Օճաքլի հայերը իսլամ խուժանին դալէն առաջ, որ ժամանակ մը անդին զրաղած էր տիրելու ագարակներուն, զորս փճացուցած էին ամբողջովին անոնց մէջ դտնուող խեղճ մարդիկը յարձակէ վերջ, մինչդեռ ուրիշ հայաբնակ նաճարլը գիւղին հարիւր ընտանիքները մինչև վերջը թշնամիին դիմադրելու անկարելութիւնը աչքի առջև ունենալով, գիւղերնց ճամբայ կ'ելլէին մեր գիւղը ապաստանելու, հաստատապէս որոշած ըլլալով դիմադրել բազմաթիւ վտանգներու, որոնց մէջէն պարտաւորուած էին անցնիլ ինք ժամ առելի տեւող ճամբորդութեան մը միջոցին։

Երկար բարակ պիտի չը նկարագրեմ նաճարլցի բնակիչներուն ճշմարտապէս հրաշալի գաղտնը, ոչ ալ էնզերլիի և Օճաքլի Հայոց տուներուն հրդեհը, և ոչ յարատեւ հեծեծանքները կիներուն, որոնք իրենց գլխուն մազերը կը փետէին ամէն անգամ որ անսանաբարոյ խուժանը իրենց վրայ կը յարձակէր, ոչ ալ ամբողջ չաթաթ մը պարտաւորուած ըլլալնս խսել լմենրուն հոտած ջուրերը, որովհետեւ Հայուն արեան ծարաւի խուժանը երկրորդ և վերջին անգամ ըլլալով կորած էր գիւղին մէջէն անցնող Ջուրին ակը։

Պաշարման հինգերորդ օրը, երբ Քըշնամիին անդադրում յարձակումները յուսահատութեան մէջ կը մղէին մեզ, և երբ ծովէն միայն կը սպասէինք մեր փրկութեան վերջին միջոցները, —որովհետեւ միթեասարրքին խարդախութիւնները վերջնականապէս համոզում գոյացուցած էին մեր մէջ թէ միտքը դրած էր բացարձակապէս ջարդել տալ մեզ, —Տիաեցա անգլիական յածանաւը լարելս նեռեց Զայ Պողարը ըսուած տեղը, ուր ի մօտոյ ցամաք ելան 50 զինուորներով խակնտէրունի անգլիացի մեսինար Մր. Քէննըթի, այդ քաղաքին անգլ. հիւպատոսարանին թարգման Աշեան էֆ.ի ընկերակցութեամբ, ինչպէս նաև նոյն տեղւոյն դեր զնդապետը։

Մր. Քէնընթի, որ անգլ. կառավարութեան կողմէ կուգար, չուզելով դիւղմտնել մեր վրայ տեղացող գնդակներուն պատճառաւ, որոնցմէ մեր պատնէշները միշտ կը պահպանէին մեզ գրեթէ հրաշքով, ամէն գիւղէ կանչել տուաւ հինգ հոգի, որոնք միութեարրքին հետ խոստացան հարկ եղածը ընել կարգ ու խաղաղութիւն վերահաստատելու համար։ Սակայն յիշեալ յածանաւին մեկնումէն վերջ, որ դժբախտաբար կարծեց թէ ամէն բան կարգի կանոնի մտած է, պաշարումը դեռ հինգ օր չարունակեց, որուն միջոցին տառապանքի եւ յուսահատութեան մէջ ապրեցանք, մեր ճակատագիրը յանձնելով մեր գերադոյն ազատարարին Աստուծոյ ձեռքը։

Վերջապէս Ապրիլ 12/25ին, այսինքն պաշարման ճիշդ տասներորդ օրը, Օսմ. յածանաւ մը, իրեն մէջ ունենալով Մր. Քէնընթին եւ Իսկէնտէրունի Հայոց Առաջնորդը, այս անգամ 300 զինուոր ցամաք հանեց, որ գիւղը Զայլը անցընելէ վերջ, երկրորդ օրը մտաւ Տէօրթ Եօլի զօրանոցը։ Այնուհետեւ ազատուեցանք հրաշքով։

Բայց հիմա աւերակն է որ կը տիրէ Հասան Պէյլի, որ ինք միայն վեց հարիւր Հայ ընտանիքներ կը պարունակէր, Խառնը, Լաբաչը, Քիլնէզ, Օսմանիէ, Համիտիէ—ասոնք ալ ճէպելը Պէրքէթ գաւառակէն կախեալ—որոնք թատր եղած են ամենատառամթիք տեսարաններու, զոր երբեք կրնայ պատկերացնել մարդկային երեւակայութիւնը։

Ցաւանք թէ այս անգամ սահմանադրական... կառավարութիւնը պիտի չը վարուի նոյն անտարբերութեամբ ինչպէս հին բէժիմը 1895ի ողբալի դէպքերուն ատեն։

Մ. ՍԸՄՄԻԲԵԱՆ

***

Մեսսիհեռ 8 Մայիս թուով հետեւեալ նամակը եկած է Պոլիս.—

Կացութիւնը քիչ թէ չատ բարւոքած է։ Ատանայի և չրջականերուն մէջ սակայն վախը չէ դադրած տակաւին։ Պատերազմական Ատեանը երբ Ատանա ժամանեց Ազգ. Պարիարքարանի քննիչ-պատուիրակները ներկայացան և պէտք եղածը խօսուեցաւ, երկարօրէն Պատուիրակները յիշատակագիր մը պատրաստած են զոր պիտի ներկայացնեն մեկ օրինակը Պատերազմ. Ատեանին և միւսը կուսակալին։ Այս յիշատակագրով կը բողոքեն Հայոց դէմ եղած սմբատանութեանց դէմ, իբր թէ Հայերը անկախ իշխանութիւն մը հիմնելու համար ապստամբած են և թէ դէպքին մէջ նախայարձակ եղած են Հայերը։ Յիշատակագրին մէջ Սահմանադրութենէն ի վեր տեղի ունեցած կարգ մը իրողութեանց թուումն մասանցը կ'ընեն որոնք բացայայտօրէն ցոյց կուտան ջարդին կանխամտածուած ըլլալը և տեղական կառավարութեան գիտութիւնը այս մասին։

Մերսին հասած են ամերիկեան, ֆրանսական, անգլիական և իտալական կարեւոր թերթերու թղթակիցներ, որոնց քով կառավարական կարգադրութեամբ իբր առաջնորդ թարգման և լրատու վարձուած անձեր դրուած են։ Թղթակիցներէն ոմանք ալ թէ՛ այստեղ և թէ Ատանա կառավարական լրջանակներէն կը հրաւիրուին։ Պարիարքարանի քննիչները ազդեցիկ օտար և իրենց բարեկամ անձնաւորութիւններու միջոցաւ յաջողեցան թղթակիցները համոզել, որպէս զի միայն կառավարական տեղեկութիւններով լրաւորանան և իրենցմէ ալ պէտք եղած լուրը առնեն։ Թղթակիցները սիրով ընդունեցին քննիչներուն տեղեկութիւնները և հաղորդեցին իրենց թերթերուն։

Ատանայի Ջարդին մասին այսօր հիւպատոսական գումարում տեղի ունեցաւ և կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարուեցան։

Ատանա և Տարսոն առ այժմ հանդարտ են. գիւղերէն ամէն օր թերթեր ձերբակալուելով կը բերուին հոս։ Կարօտութիւնը խիստ մեծ է. համաձայակէ կը վախցուի, որ ատեն մեծ թիւով մահեր ալ պիտի պատահին։ Մինչև հիմա 200 որբեր Մարաշի և Հաճընի չրջականերէն հաւաքուած են գերմանացիներու կողմէ և մինչև հիմա հաս ատենու դրանոգը ունին Գերմանիէն։ Օտար հասարակութիւններն ալ ժողուուելու հետամուտ են։ Հայ Քնինչ պատուիրակները դիմացնն Կուսակալին որ չրջականերու որբերը ժողուուին և քաղաք բերուելով յանձնուին Հայ քահանաներու։ Պատուիրակները 200 որբ ունին իրենց տրամադրութեան տակ։ Կան այրեցած մայրեր որոնք սէր են 3-6 որբերու հաց չունին որ ուտեն, զգեստ չունին որ հագնին։

Ատանա-Տարսոն-Մերսին ամէն օր բժիշկներ և հիւանդապահուհիներ կ'այցելեն և շատ կարեւոր պէտք մը կը լրացնեն։ Իրենց ծառայութիւնը ու անձնուիրութիւնը մեծ գոհունակութեամբ կը յայտարարենք։ Հակառակ ձեռք առնուած խիստ միջոցներու կողոպտուած գոյքերը եւ առներու համար, կը չարունակուին դիմադրութիւնները։ Գոլտէն եկած պատեղամ. ատեանը չենք կարծեր որ արդար և խիզախ ընթացք մը ունենայ, քանի որ չրջապատուած է երևելի բըռնապետականներէ, յետադիմական պաշտօնատարներէ և գօմանտան Մուսթաֆա Ըշմզի Ծէրիզ փաշայէ։

Տարսոնէն երեկ քանի մը թուրք և ոչիդան ոճրագործներ չղեթայակով Ատանա փոխադրուած ատենին, խուժանը ոտք կ'ելլէ և չուզեր ձգել որ դատուին։ Բռնի զօրութեամբ կը տարուին ատանք և հազիւ կրնան ցրուել բազմութիւնը որ սպառնական ըլլալէ չդադրիր և կը պօռար թէ կ'արժէ՞ որ այս մարդիկը բռնուին։ «բէյ Էրմէնի կեավուր»ներուն համար, որոնց ամէնքն ալ պէտք է լմնցնել միանգամ ընդ միշտ։ Ընտանիքներ կան որոնցմէ ոչ ոք չէ մնացած, ամէնքն ալ ջարդուած են, ինչ պիտի ըլլայ ատոնց հողերը։ Պարիարքարանը պէտք չէ թող տայ որ այդ հողերը մահիալ ըլլան, այլ պէտք է ազգային սեպհականութիւն նկատուին։ Եւտոյ որքեր կան որոնց հոգեր մնացած է։ Մեր կարծիքով տեղական ազգ. մարմիններու կողմէ պէտք է չանգարծուին, մինչև որ որքերը չափահաս ըլլան և տեր դառնան իրենց սեպհականութիւնին։ Ազգ. Պարիարքարանի պատուիրակները մտադրութիւն ունին մինչև Եունիս իրենց տեղեկագիրը պատրաստել և մեհնիլ Պոլիս, որովհետեւ իրենց անմոռոգ աշխատութիւնները սեպհականի հիւանդութենէ կը տառապին և բժշկական դարմաններ կ'ընդունին։ Պատուիրակ-քննիչներուն կ'ընկերանայ մեր եռանդուն երկու ոստիկաններ որոնք պահակ կը սպասեն նաև եկեղեցին։ Ինչպէս քիչ վերը գրեցի պատուիրակները Եունիսի առաջին չաբթուն միտք ունին մեկնելու դէպ ի Պոլիս բժշկական հրամանագով, որովհետեւ զգալի կերպով տկարացած են։ Ուրեմն ո՞վ պիտի նայի հոս տեղի ունեցած նպատակ բաշխման և ուրիշ յարակից խնդիրներու վրայ և պիտի զրաղի անմիջական կարգադրութիւններով։ Լաւ չըլլա՞ր որ պատուիրակները չմեկնեն, Պարիարքարանը ուրիշ երկու հոգիներ զրկէ Մերսին, միւսը տակաւն մէկը կղերական ըլլալու պայմանով։ Պատրիարքարանի քննիչները նոյնատի բաշխման գործը երեք մասի յատկացած են, Մերսին։ Տարսոն, Ատանա։ Մերսինի մէջ 1600, Տարսոնի մէջ 2500 և Ատանայի մէջ 6000էն աւելի անօթիներ կը կերակրուին։

Ատանց ամէն օր հաց, պիւրեր, ցամիր և ձիթապտուղ կը տրուին փոխն ի փոխ. չաբաթը երկու անգամ ալ իւղ և ըրինձ կը բաշխուի։ Պաղչէի մէջ 3000 անօթի և մերկ անձեր կան, որոնք հաց կ'ստանան։ Երեք վայրերու մէջ որբերը կը հաւաքուին։ Բայց վայրերու մէջ որբերը կը կողմէ ամէն գործի առնչ արգելքներ կը հանուին։ Կատարեալ բռնապետութիւն կը տիրէ, Պոլսոյ մէջ ծախուած պատկերները հոս որուն որ քով գտնուի, կը բանտարկուի։ Տարսոնի մէջ 3 Հայեր բանտարկած են ըսելով թէ մէկ թուրք մը սպանած են։ Գայմագամին թելադրութեամբը բոլոր թաղերու մուխթարները կը կանչուին և ստիպման տակ իրենցմէ տեղեկագիր մը կը պահանջուի թէ Հայերը 600 թուրք սպաններ են։ Ոմանք չեն ստորագրած...։ Ամէն անձ գլուխ 40 փարա և մինչև 1000-1500 ղրշ. կը բաժնէին օրական, հիմա 800ի իջեցուցած են և այն ալ ամէն օր չէ։ Ամէն օր Հայոց այրած տուներուն մոխրակոյտերը կը քրքրեն և անամօթաբար վեցհարուածեաներ գտնելը ըսելով ասոնք ան կը բանտարկեն։ Եկեղեցիի համար անօթիներ պէտք է դրկել։ Ատանայի մէջ ամէն բան փճացած է։ Հայոց սեփական չուկան, խանութները, պանդոկները, այգեստանները, ագարակները ամբողջովին այրած ու թալանուած են։ Մինակ Հայոց եկեղեցիին մէկը եւ առաջնորդարանը չէ այրած։ Քրիստոնեաներու եկեղեցիները այրած են։ Անձի կորուստը 20000 կը հաշուուի։ Անիմանալի խժդժութիւններ ի գործ դրած են։ 4 տարեկան աղջ մարթը քերթած են, ուրիշներ քարին զարնելով մեռցուցած են։ կինները լլկելէ ետք մազէ մալ կապելով այրած են։ Դազաններու պարագլուխը եղած է Ծէրիք Մուսթաֆա փաշան, Ճէվատ պէյը և 37 Թուրքեր։ Մինչև երկու օր առաջ 85 Հայեր բանտարկուած էին եւ ատոր փոխարէն հազիւ 7—8 հատ անմեղ Թուրքեր։ Հոս ու հոն գտոնուի լրտեսներ գրբերուած են Հայերը խաւգելու համար։ 20 հազար աղէտեալներէն 6000ը Պարիարքարանի քննիչները, 8000ը Անգլ. հիւպատոսը եւ 6000ն ալ Ամերիկեան միսիոնարները կը կերակրեն։ Ատանայի մէջ ֆէլլահներու տուները խուզարկուելու կատարուեցաւ զէնքերը գտնելու համար, Ծէլլահները դիմադրեցին ըսելով թէ դուք մեզի մարթին բաժնեցիք որ Հայերը զարկէք, զէնք չենք յանձներ որովհետեւ ձեր վրայ վստահութիւն չունինք, հիմակ ալ Հայոց ձեռքով մեզի ջարդել կուտաք։

*** Հիմակ ալ կարգը Բարիզի օսմ.դեսպանատան է, որ պաշտօնական զեկոյցով մը կ'ըսէ թէ անիրաւութիւն է որ կարգ մը թերթեր և հայ քօմիտէներ Ատանայի դէպքերուն նկատմամբ եկեղեցի ընթացքի մը հետեւող ցոյց տալ կ'ուզեն օսմ. տանմանդական կառավարութիւնը, թէ 20-30000 չէ զոհերու թիւը, այլ հազիւ 4000, թէ յանցանքը միայն Իսլամներուն չէ, այլ Մերսինի և Ատանայի մէկ քանի քրիստոնեայ հոգեւոր պետերու վկայութեամբն իսկ երկու կողմերն ալ յանցաւոր կը նըկատուին։ Պաշտօնական զեկոյցը ապա կառավարութեան և Երեսփ.Ժողովոյ կողմէ ձեռք առնուած ծանօթ միջոցներու մասին կը խօսի, և կը վերջացնէ ըսելով թէ պէտք չէ սուտ տեղեկագիրներէ խաբուիլ և սխալ համոզում գոյացնել սահմանադրական Թուրքիոյ նկատմամբ։ Միւս կողմէ, Ժընէվի օսմ. հիւպատոսը օսմ. արտաքին գործոց նախարար Բիզիթի փաշայի հրամանին վրայ, կը ծանուցանէ Հ. Ց. Դաշնակցութեան Ժընէվի Պիւրոյին թէ Հայերը մեղադրելու չունին կոտորածներուն մէջ։ Բարիզի դեսպանատունը պիտի նկատի առնէ թէ այս վերջին յայտարարութիւնը ի՞նչպիսի տարօրինակ կոչութեան մը մէջ կը դնէ զինքը, նոյն իսկ յայս Եւրոպայի՝ որուն կ'ուզէ իրականութիւնը ծանուցանել։ Ամէն պարագայի մէջ, անհանգիստ կը մընայ թէ Հայերը ի՞նչպէս յանցաւոր կը հռչակուին կոտորածի մը մէջ՝ որուն չարժառիթները այնքան յայտնի են։

*** Ատանայի կուսակալը հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է ներքին գործոց նախարարութեան, Մայիս 13/26 թուով.— «Կատարուած խուզարկութիւնները շատ մը գողցուած ինչքեր երեւան հանած են, որոնք հետզհետէ իրենց տէրերուն կը վերադարձուին։ Թէ քաղաքին չրջակայքը և թէ՛ ներսը խուզարկութիւնները կը չարունակուին հետզհետէ։ Ասկէ զատ 3000ի չափ գողցուած եղներ և ձիեր վերադարձած են իրենց տէրերուն։ Ամենամեծ ջանքեր տածուած են նաև ժողովրդեան զէնքերը գրաւելու։ Կացութեան բարելաւումը կը չարունակուի մինչ»։

*** Սբմպուլէն կը հեռագրուի Մայիս 12 թուով թէ մինչև նոյն օրը Ատանայի աւարառութիւններէն մեծ և փոքր 139 եզ և 20 ձի և ջորի, 16 էշ, 15 ուխար, 69 այծ և ուրիշ ընտանի անասուններ, երկու կարի մեքենայ, չորս վերմակ, երկու ռուսական հրացան և 25 կոտոր գոյք հոն տարուած են, որոնք երկու անգամէն Հաճընի գայմագամութեան զրկուած են։ Ուրիշ մէկ քանի ինչքեր ալ ձեռք անցուած են, բայց այդ աւարները տանողները փախած ըլլալով կը փնտռուին։

ԱՏԱՆԱՑԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՆՊԱՍՏԱՀԱՒԱՔ յանձնաժողովին երրորդ նիստը տեղի ունեցաւ երէկ։ Որոշուեցաւ հետեւեալ հեռագիրը ուղղել է ներքին գործոց նախարարութեան, Մայիս 13/26 թուով.— «Կատարուած խուզարկութիւնները շատ մը գողցուած ինչքեր երեւան հանած են, որոնք հետզհետէ իրենց տէրերուն կը վերադարձուին։ Թէ քաղաքին չրջակայքը և թէ՛ ներսը խուզարկութիւնները կը չարունակուին հետզհետէ։ Ասկէ զատ 3000ի չափ գողցուած եղներ և ձիեր վերադարձած են իրենց տէրերուն։ Ամենամեծ ջանքեր տածուած են նաև ժողովրդեան զէնքերը գրաւելու։ Կացութեան բարելաւումը կը չարունակուի մինչ»։

*** Սբմպուլ. Հայաձեան Ատանայի մէջ անխնայ մնացած որբերու պաշտպանութեան անտրամեչտ պէտքը բացատրելով, առաջարկեց որքանոց մը հաստատել հոն անմիջապէս։ Միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ Հայաձեան էֆ.ի առաջարկը և որոշուեցաւ այս հաստատութեան կազմակերպութեան համար պէտք եղածը տրամադրել անմիջապէս։

*** Ժողովը որոշեց դիմել տալ թէ Ատանայի եւ Հալէպի միջազգային Ցանձնաժողովը միայն Հայերու օգնութեան համար կազմուած չէր, ինչպէս մեկնուած էր, այլ համազգային հանդամանք ունեցող Մարմին մըն էր և պաշտօն ունէր առանց կրօնի ուխտութեան օգնել ամէն արկածելոց։

ՀԱՀԷՆԻ Առաջնորդ Տ. Ներսէս Ծ. վրդ. հեռագիր մը զրկելով մեզի կ'ըսէ.— «Ատանայի Իրիտալ թերթին 22 Ապրիլ թիւ 39 թերթին մէջ մեր հասարակութեան դէմ ելած հրատարակութիւնը լիրբ ստութիւն և զրպարտութիւն է, բացարձակապէս կը մերժենք զայն։ Մանրամասնութիւնը նամակով»։

Տեսնենք կառավարութիւնը ի՞նչ ընթացք պիտի բռնէ այդ ստախօս թերթին հանդէպ, հետաքրքիր ենք...։

ԱՏԱՆԱՑԷՆ մեզի եկած նամակ մը շատ սխուր գոյներով կը ներկայացնէ Հայոց դէմ ձեռք առնուած մէջտեղներուն խստութիւնը։ Թղթատուն նամակ ձգելը գրեթէ անկարելի է, և մեր նամակագիրը կը յայտարարէ թէ Մերսինի աւտրիական թղթատարով կը զրկէ իր քարթ բօսթալը։ Գալով մեր պատուիրակներուն, Ս. Սուրենի և Գէորգ Վ. Ասլանեանի, մեր թղթակիցը զգաստութիւն կը յայտնէ անոնց բռնած ընթացքին վրայ, մանաւանդ անտարբերութեան մասին, կ'ըսէ թէ պարզապէս իրենց քէյֆին կը նային ծուլածաւալ ազատին առջև, և անոնց յարաբերութիւնները կասկածելի կը գըտնէ։ Պարիարքարանին ուշադրութեան կը յանձնենք այս կէտը։

Ս. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԵՒ ՌՈՒՍ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԸ.— Քուռիէ Տ'Օրիան հրատարակած էր ռուս թերթի մը տեղեկատուութիւնը իր թղթակցին կողմէ Ս. Կաթողիկոսին հետ տեսակցութեան մը հետեւանքով։ Պարիարքարանէն կը յանձնարարուի մեզի յայտարարել թէ այդ կերպով տրուած տեղեկութիւնը բոլորովին սուտ է։

Ս. ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ Թիֆլիս ժամանելուն արժանաւոր ընդունելութիւն մը ընելու համար, տեղւոյն Հայերը մասնաւոր յանձնաժողով մը պիտի կազմեն որ պիտի պատրաստէ հիւրասիրութեան ծրագիրը։

*** Էջմիածնի Սիմօզը 3000 ռուբլի (37,500 ղրշ.) յատկացուցած է Ս. Հայրապետ Մայր-Աթոռ հրաւիրելու համար այժմ Պոլիս գտնուող պատգամաւորութեան ծախքերուն։

ՔԱՂԱՔ. ԺՈՂՈՎԸ գումարուեցաւ և հետեւեալ որոշումները տուաւ։ Ատանայի մասին նոր թագրիր մը տալ։ Դաղթականներու մասին ալ թագրիր մը տալով բացատրել թէ անոնք թափառաշրջիկ չեն կրնար նկատուիլ, քանի որ զբաղումներ ունին։ Օսմ. թէղթերէներու մէջ «Դրիղորիէն» բառը վերցուած քրիստոնեայ գրքուլի սկսած էր կառավարութեան կողմէ։ Ժողովը թագրիր մը պիտի տայ ըսելով թէ Հայոց համար միայն պէտք է Հայ եկեղեցի գրել։ Ժողովը նկատելով որ իր սեղանին վրայ հողային և կարտածական խնդիրներ կան, անհրաժեշտ դատեց որ ձեռնտա փաստաբաններու միջոցաւ ուսումնասիրուին և ճշտուին անոնց դատավարութեան վերաբերեալ պարագաները և պէտք եղած դատական հետապնդումը տեղի ունենայ։ Երեք իրաւագէտներէ բաղկացած մասնախօսումը պիտի ընտրուի։ Ժողովը իր անդամներէն Ռ. Փափազեան էֆ.ին անդամ կարգեց այս մասնախումբին և անոր յանձնեց մինչև երկու փաստաբաններու ընտրութիւնը իր անդամակից իրեն։

ՀԱՄԱՅՆԱԲԵՍԱՆ կողմէ հեռագրուեցաւ Մուշեղ Եպսկ.ի որ սա այժմ Եգիպտոս մեկնայ։

ԲԱՐԻԶԻ մէջ թատերական ներկայացում մը պիտի տրուի ի նպաստ Ատանայի աղէտեալներուն։ Նշանաւոր արուեստագէտներ խոստացած են մասնակցիլ։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՀՐԱՒԻՐԱՆԵՐԸ երէկ Պարտէզաքարան այցելութիւն տուին։

*** Հայրապետական հրաւիրակները երէկ այցելութիւն տուին առեւարական և հանրօգուտ չիրութեանց նախարար Գարրիէլ էֆ.ին, որ շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ իրենց։

ԱՂԹԱՄԱՐԱՑ կաթող. Տեղապահը գանգատած էր Բիւրտիրէն։ Ներքին գործոց նախարարին հրամանին վրայ, այդ տեղի ցեղապետները խոստացած են այլևս ո՛չ մէկ կերպով չեղծել Հայերը, կը գրէ Գուռիէ տ'Օրիան։

ԶԵԹՈՒՆԻ ԶԻՆԵՐԵՆԵՑՈՒԹԻՒՆԸ.— Մօճիքեօր Օրիանեան կը գրէ. Պոլսէն վիեննական լրագիրներուն իմաց կը տրուի թէ Մահմուտ Շեվքէթ փաշան Հայ երեսփոխաններուն խոստացեր է Զեթունի մէջ նախ Մահմէտականներ զէնտկեց ընել, յետոյ Հայերը.—Ծ. ԽՄԲ.—Բուն Զեթունի մէջ իսկամ ընակչութիւն չկայ, կերեւի թէ Մարաշի և չրջակայ իսլամ գիւղերուն համար ըսած է Մահմուտ Շեվքէթ փաշան։

ՊԱՏՐԱՍ կոչիկի վաճառական Տեարք Ս. Եմանքեանն և Օ. Թաշճեան առին օր ընկերակցութեամբ Տեարք Գ. Արգարեանի և Բարեղ Տէվիրճեանի Զաթալ խանի, Վէզիր խանի Հայ կօշկակարներէն ինչպէս նաեւ կօշիկի Հայ վաճառականներէ հաւաքած են այլեւայլ տեսակէ 500 զոյգ կօշիկ, որոնց 300 զոյգը արդէն իսկ Ալբբարամքեան վաճառատան միջոցաւ ղրկուած է Մէրսին Դէորգ Ծ. վարդապետի, Ատանայի արկածելոց բաշխուելու համար։ Բայատի, Սրթագիւղի ազգատանեանամարմնին ալ դարձեալ այն վաճառատան միջոցաւ խոշոր մնտուկ մը գրծածուած հագուստներէ զատ անցեալ չաթաթ օր ուղարկած է Մէրսին 150 հատ եղգամ 42½ տզ. գուլպայ, 1 տզ. չրջազգեստ, 42 հատ վերմակ 390 կտոր կապոթէ չապիկ և վարտիք, 2 տզ. ֆանէլա չապիկ և 3 տզ. թաչկնակ։

ԱՏԱՆԱՑԻ աղէտեալներուն ի նպաստ Ատարազարէն Անդրանիկ էֆ. Փափազեան (մարանկոզ) 162, Սրտուէն Անարան էֆ. 8. Սէֆ

ծախքերու համար։ Ամենասղքատները ազատ են այս վճարումէն։

Դ.) Այն հայերուն մասին, որոնք 1904ի բարձրագոյն հրամանի այժով ընդունած են ռուսահպատակութիւնը և ապրելիք կը ցանկան կրկին թրքահպատակութիւն ընդունիլ, կովկասի Փոխարքան պիտի բանայի ներքին գործոց նախարարին հետ, թէ ինչ պէտք է ընել։

Դ.) Զանազան պատճառներով կայսրութեան ներքին նահանգներուն մէջ ապրող թրքահպատակ հայերը, զորս թուրք կառավարութիւնը չէր ընդուներ իր սահմաններէն ներս, պէտք է ստիպողաբար աքսորուին Թիւրքիա, որովհետև այժմ օսմ. կառավարութիւնը համաձայն է ընդունելու իր բոլոր հպատակները։ Այս վերջին թրքահպատակ հայերը, իբրև ներքին նահանգներու ոստիկանութեան հրկողութեան տակ գտնուողներ, կարող են հայրենիք արտաքսուիլ ան պայմաններէն գործոց նախարարին հաճութեամբ։

Ե.) Իսկ ինչ որ կը վերաբերի թրքահայ փախստականներու յարուցած հարցին, որ յատուկ գաղթականական դիւան մը հաստատուի գաղթի գործը ղեկավարելու համար, օգտակար կը համարուի այդպիսի դիւանի մը հաստատումը ստորագրեալ բաժանմունքով, բայց և այնպէս պէտք է այդ դիւանը ենթարկուի 1906 մարտի 4ի օրէնքին, ըստ որում այդ մարմինը կարող է միջնորդել հանգանակութիւն բանալու յօգուտ հայ գաղթականներու։

«ՊԷՊՕՆ» Ի ՆՊԱՍՏ ԱՍԱՆԱՑԻ ՋԱՐԻՊԷՆ ՎՆԱՍՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Պիպի ներկայացուի կիրակի ցերեկ Գուամ գաւառի աղջկանց Լուսաւորչեան դպրոցին մէջ, առաջնորդութեամբ Ա. Վրոյրի։ Պէպօն բոլորովին այն չէ՝ ինչ որ մեզ ներկայացուցին Կովկասեան խումբերը։ Պէպօն որ, որ Հայ գրականութեան գլուխ գործոցներէն մէկն է անպայման, ոչ միայն փախադրուած է Կ. Պոլսոյ ժողովրդական բարքերի, այլ և կանոնի, որով այդ վերին ստեղծանի գողարիկ և անմահ գերուածքը կը դառնայ զուտ իրական, զուտ պոլսական. աւելի չօշափելի դարձնելու համար հանրութեան կը դնենք Պէպօի մանասնութիւններէն հետևեալ կտորը։

«Ամանկ ալ ա՛չխարհ գ'ելլայ եղեր պէ. մարդ օթիէն կլսէր չլսակ ելլայ ան կէնէ ի՞նքը սուտ էլլայ... Պատճելու տեղ ի՞նքը պատերվի... Կունա... Կունա հիմա Պէպօ հարիսին մէջը նստէ ու էրկան պարակ մատրաս ա՛չխարքի պտներուն վրայ։ Տուն հելալութիւն սիրէ, նայիմ քեզի՞նչ պիտի տայ քու հելալութինդ... կը նայի՞ս կոր, բիւթիւն ա՛չխարհ խուրտերով լեցուեր է. քեզի՞ ալ բաւ քի՞ ա՛չխարի պէս պտիս. չիյտե՞ս քի պուրդէ կը կղնն... Քեզի՞ ալ բաւ քի պօռաս, սրի՞ն երեսին կը պօռաս կոր... ինչո՞վդ, ի՞նչ կայ ծառքդ... Փարա՞ ունիս ճէպդ... խե՞լք ունիս կլսնդ... խալէ՞մ ունիս ծառքդ... ի՞նչ ունիս, ի՞նչ ծօ ողորմելի, քի խուզի պէս կը փանջա կոր... չիյտե՞ս քի խուզիին սօնը սալարանն է... հա՛ն... հա՛ն է քու պիտաս Պէպօ, հա՛ն... կունա կունա պառկէ քի խըրլալտա կարեն... Մի վախնար, մէկ տանակի տեղ տասը տանակ կ'ելլայ օրթան...»

(Գ. Վարագոյր Է. տեսիլ)

Տոմսակները կը ծախուին։—Գուամգաւառ՝ Արմենեան Սրճարանը։ Կէտիկ Փաշա՝ Կիւմրուեան էֆ.ին դեղարանը։ Եէնի Գաւառ Պրն. Գարեգինի սրճարանը եւ Սամաթիա՝ Վարդան աղայի սրճարանը։ Գինը.—Ա. կարգ 20, Բ. կարգ 10 եւ Գ. կարգ 5 դահեկան։

ԱՅԼ ԱՅԼ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱԿ երիտասարդ շաբաթաթերթի 22րդ. թիւը որ հրապարակ կ'ելլէ այսօր, կը պարունակէ հոյակապ մեբրուած մը՝ «Դիւցազնի մը սուրին» ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ,է ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը՝ «Թուրք յեղափոխութեան» վրայ՝ գրուած արեւելեան գործերու Ֆրանսացի մասնագէտի մը՝ ԲՕԼ ԼՈՒԻի կողմէ, վէպիկ մը տոնական կեանքի՝ «Սեւ գիշերներ»՝ ՅԱԿՈԲ ՏԷՄԻՐՃԻԱՆԷ, բուռն յօդուած մը՝ ՇԱՒԱՐԾ ՄԻՆԱՔԵԱՆԷ, հերքուած մը՝ ԺԱՆ ՄՕՌԷԱՍԷ, ցուցասեր (է. Ակնուցիի բանախօսութիւնը) եւն. եւն։

Հասցէ՝ Մարբուհնքլար, «Արծիւ» գրատուն, թիւ 22։

ՀԱՑ-ՌՈՂՈՒԹԱՆԱՆ ՐԵՄ

Վաղը պիտի քարոզեն.—

Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցիին մէջ ժամը 2.30ին Բրօֆ. Հ. Ե. Ճէֆիզեան։

Սկիւտարի մատուռին մէջ ժամը 3ին Վեր. Ա. Պ. Շմաւոնեան։

Կէտիկ Փաշայի Ամերիկեան վարժարանին մէջ (Լանկայի եկեղեցիի պաշտամունք) ժամը 2.30ին Վեր. Դ. Տէմիրճեան։

Պայպլ Հաուսի մատուռին մէջ ժամը 3ին Վեր. Ե. Դ. Դրիգորեան։

Խասգիւղի մատուռին մէջ ժամը 8ին Վեր. Ս. Ե. Զորիկեան։

*** Երիս. Բրեատ. ընկերակցութեան աղօթաժողով Դումգաբուի Միչլին Հաուսի մէջ ժամը 7.30ին։ Սկիւտարի մատուռին մէջ ժամը 8ին։

ԴՈՐԾ ԿՐ ՓՆՏՌԷ

Հայերէն, Ֆրանսերէն, Թուրքերէն լեզուներու հմուտ երիտասարդ մը, որ տեղեակ է նոյնպէս անգլիերէնի, տոմարակալութեան և յիշեալ լեզուներով առեւտրական թղթակցութեան, կը փափաքի պաշտօն մը ստանձնել առեւտրական որ և է հաստատութեան մը մէջ։ Դիմել Խմբագրատուն։ 3—2

ՆԵՐՔԻՆ

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ՕՏԱՐ ՎԵՀԱՊԵՏՆԵՐԸ.—Լիկող Սուլթանին բոլոր գործառնութեանց մասին Քամիթէն յիշատակագիր մը պիտի պատրաստէր, ինչպէս գրուեցաւ։ Ռուսական Թերթ մը կ'ըսէ թէ, Շէվքէթ փաշա յայտարարած է Ասվէա Բիզա պէյի թէ առ այժմ լաւ չէ հրատարակել այդ յիշատակագիրը, մանաւանդ այն մասը որ կը վերաբերի Համիտի և օտար վեհապետներու միջև փոխանակուած թղթակցութեանց։

ԱԼԳԱՆԻԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ.—Նայէ Ֆրայէ Բրեսէի թղթակիցը Սկիւպէն կը հեռագրէ թէ լուրջ դիմադրութեան կը բաղխի Ճավիտ փաշա, որ կը ջանայ բարեկարգութեանց չտնուն համար Տիրքովայի Ալպանիացիներուն զէնքերը առնել։ Ալպանիացիք ըսել տուին Ճավիտ փաշայի թէ հրազէնը մէն մի Ալպանիացիի պատուն են։

ՀԱՄԻՏԻՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՆԱՄԱԿ ՄԸ.—Վերջին օրերս, Ապտիւլ-Համիտի ուղղուած նամակ մը ձեռքը անցաւ ոստիկան-զինուորներու վերակազմութեան պաշտօնեայ Բօպիլան փաշայի, որ դայն Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի յանձնեց։ Նամակը Իսաւլէրէն գրուած էր և սա տողերը կը պարունակէր.—«Մի՛ վհատիր, մի՛ վախնար ոչ մէկ բանէ, վասն զի ձեր ազատագրութեան ժամը մօտ է»,

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՆՈՐՀՆՏԻՐ ՌՈՒՍ ԴԵՍՊԱՆԸ.—Ռուսիոյ արտաքին գործոց նախարարի օգնական Զարիքովի վրայ ասկէց առաջ խօսուած էր թէ արտաքին գործոց նախարարին պաշտօնին պիտի կոչուի Իզվոլսքիի տեղ։ Բայց գործը փոխուեցաւ հիմա։ Մ. Զարիքով 54 տարեկան է, Իզվոլսքիէն մէկ տարեկան աւելի, որուն հետ միեւնոյն Լիսէն յանձնած և միեւնոյն տարին աւարտած։ Թուրքեւռուս պատերազմին մասնակցած է իբրեւ կամաւոր, և վիրաւորուեցաւ։ Ցետոյ սպայութեան բարձրացաւ։ Տասը տարի դիւանագիտական գործակալ եղաւ Պուխարայի Էմիրին մօտ, 1890ին Կ. Պոլիս եկաւ իբրև Ռուս դեսպանատան առաջին քարտուղար, և այնուհետեւ Պերլինի մէջ Ռուսիոյ ներկայացուցիչ ըլլալէ վերջ 1896ին Սոֆիա գնաց։ Հոն մնաց գրեթէ երկու տարի, ապա Վատիկանի մօտ դեսպան եղաւ իբրեւ յաջորդ Իզվոլսքիի, և անկէց Պէլգրատ դրկուեցաւ։ Զարիքով Պելգրատի մէջ բոլորովին պլաւասէր էր, և շատ կը յարգուէր Ալեքսանդր թագաւորին կողմէ որուն խոստացաւ Զարին մօտ բարեխօսել որպէս զի Բեթերսպուրգի մէջ ընդունուի ինքը Տրպատ թագուհիին հետ, որովհետև ինչպէս կը յիշուի, Ռուսիա Տրպատն չէր ուզէր իբրև Սերպիոյ թագուհի ճանչնալ։ Բայց Զարիքով չիրնալով իր խոստումը կատարել, չնորհաւորելի եղաւ Ալեքսանդրի առջև։ Ալեքսանդրի և Տրպատի եղեռնական մահուան ատեն Զարիքով Պելգրատ կը դանուէր։ Գիտէր ըլլալիքը և կանուխէն ալ իմաց տուած էր Բեթերսպուրգ։ Երբ Բեթեր թագաւոր Պելգրատ մտաւ, Զարիքով միակ դեսպանն էր որ իր հաւատարիներով Սերպիոյ նոր թագաւորը ընդունեց կայարանին մէջ։ Ասիկա գայթակղութիւն պատճառեց, որուն հետեւանքով Բեթերսպուրգի կանչուեցաւ և քանի մը տարի անպաշտօն մնաց։ Ասոնց մէջ մեծ ուշադրութիւն գրաւեց Սերպ Թերթի մը մէջ իր ստորագրութեամբ հրատարակուած յօդուած մը, որով կը յայտարարէր թէ գերմանական խուժումին առջև ամուր Սերպիա մը պէտք էր Ռուսիոյ և Սլաւութեան համար։ 1905 Մայիսին Զարիքով դեսպան եղաւ Լա Հէյ, 1907ին Նէլիտովի հետ Ռուս երկրորդ լիազօր խաղաղութեան երկրորդ դեսպանագիտարանին ատեն և 1908 փետ.ին հանգրատեան կոչուող Կուպասթովի տեղ Ռուսիոյ արտաքին գործոց նախարարի խորհրդական անուանուեցաւ։ Այնքան տարի ամրան և աշնան նոյն նախարարութիւնը վարեց Իզվոլսքիի երկարաւոր բացակայութեան միջոցին, և Աւստրիոյ քաղաքականութեան յայտնի այլ զգուշաւոր հակառակորդի մը համար հանեց։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀՕՐԱՆԻ ՄԷՋ.—Հօրանի չէյխերուն պետերը, Ալի, Սէլիմ և Հայտար, ինչպէս նաև ուրիշ երեւելիներ, վարչապետութեան ուղղած են սա հեռագիրը.—Տիրզիներու յարձակումները օրէ օր կաւելնան։ Կը պաշարեն քաղաքներն ու աւարի կուտան ամէն բան։ Պարտաւորութիւն կը տեսնեն աւելի լայն սահմանի մը վրայ գործելու համար։ Կառավարութիւնը չատ տկար կը ներկայանայ անոնց յարձակումներուն դէմ, վասն զի իր ձեռքին տակ ունեցած ուժերը անբաւական են, ինչ որ մեզի նախատեսել կուտան ապագայ դժբախտութիւններ։ Եթէ մօտէն ուսումնասիրուի Տիրզիներու այժմու շարժումը, կարելի է հասկնալ թէ անոնք յաջողեր են գրաւել Հօրանի գաւառը։ Պասրա-Էսկի-Շամի ամրոցին վրայ իրենց վերջին յարձակման ատեն, մէկ քանի զինուորներ սպաննեցին և վաճառատուներ թալանեցին։ Եւ սակայն չպատժուեցան, և ասիկա իրենց յանդգնութիւնը աւելցուց։ Հետեւաբար, այլևս ասանկ ծանր դէպքերու տեղի չտալու և մեր կեանքն ու ինչքը պահպանելու համար, կը խնդրենք ձենէ որ հարկ եղած թուով զինուոր զրկէք։

ԿԱՑՍԵՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ համար ծրագիրը պատրաստուած է արդէն։ Լա Թիւրքի հռատի աղբիւրէ կ'իմանայ թէ Սուլթանը նոյն Պրուսա պիտի երթայ, այցելելու համար իր նախնեաց դամբարանները։ Պրուսայէն Պուլայիր պիտի երթայ։ Հրամաններ տրուեցան Լիմիրէն որպէս զի այդ քաղաքի մզկիթներուն բեմերը նորոգուին։

ՖՐԱՆՍ. ԴԵՍՊԱՆ Մ. Բօնսթան առջի օր Սուլթանին ներկայանալով իր յանձնարարագիրը մատոյց, և հրաժեշտ առաւ։

ԽԱՒԹԲ ՀԻՄԱՑՈՒՆ.—Օսմ. Մահմանադրական արքունական հանձնաժոյն Սալոնիոյ հրամանատարն է ցամաքային և ծովային բոլոր զինուորներուն։ Մէնտա Ե. այս հանգամանքով Խաթթը Հիմայուն մը ուղղած է բանակին և նաւատորմին։ Այս Խաթթը Հիմայունը պատերազմական նախարար Սալիհ փաշայի կողմէ՝ պատերազմական պաշտօնատան հրապարակին մէջ, ի ներկայութեան զինուորներու։ Այդ հրամանագրին մէջ Սուլթանը իր գահակալութեան մասին խօսելէ ետք պիտի յայտարարէ թէ Սահմանագրութիւնը գերագոյն հրամանատարութիւնը կուտայ իրեն բանակին և նաւատորմին։ Պիտի յարէ նաև որ եթէ բանակը, ամէն կարգի զինուորներէ բաղկացեալ, իրեն կը պատկանի, ինքն ալ բոլորովին Օսմ. ազգային բանակին կը պատկանի։

ԱՂԱՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ յիշատակարանին համար որ պիտի կառուցուի Բեռլորտնանէի բլրակներէն մէկուն վրայ, Սուլթանը 54,000 ղ. նուիրած է։ Առջի օր, կէս օրին, երբ յիշատակարանին չինութեան յանձնաժողովին դեսպանագահ Հաճի Իհսան պէյ գնաց Տօլմա Պաղչէի պալատը կայսերական նուէրը ընդունելու, Սուլթանը ըսաւ անոր. «Կը փափաքիմ որ միշտ ազգիս հետ հաղորդակցութեան մէջ ըլլամ։ Իմ նպատակս է զայն երջանիկ և բարգաւաճ ընել, ցորչափ տարիմ։ Եթէ յաջողիմ ստիպս ընել, շատ երջանիկ պիտի նկատեմ ինքզինքս։ Առջի օր, այցելելու ազգութեան նահատակներու դամբանը։ Իրենց վսեմ գործերը պատմել տուի, և հիացայ, միեւնոյն ատեն ցուցնով իրենց կորստեան համար։ Կը գնահատեմ այդ գործերը և կ'ուզեմ մասնակցիլ իրենց յիշատակարանին կառուցման։»

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ տարեդարձին առթիւ, Յուլիս 14ին, մեծ հացկերոյթ մը պիտի տրուի կայսերական պատանի մէջ և ապա ընդունելութիւն մը տեղի պիտի ունենայ։

ԴԱՏԱԿԱՆ նախարարի խորհրդական անուանուեցաւ Վճռաբեկ ատենի անդամ Գասթաքի պէյ։

ՈՂՋԻԼԱՄՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ.—Ցուտաց Պատրիարքարանը երկրորդ աւելի ազդու թագրիր մը տուած է Ցոյներու զինուորագրութեան հարցին նկատմամբ։ Այս թագրիրը պատերազմական պաշտօնատան յանձնուեցաւ։ Այդ միեւնոյն խնդրին նկատմամբ, Ցուտաց Պատրիարքարանի գործակատար Իքնատիոս էֆ. երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ ներքին գործոց նախարար Ֆէրիտ փաշայի և խորհրդական Ակիլ պէյի հետ։

ՕՏԱԳԱՐԻԿԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ.—Երկկոմսի Ղ/ջին Ապտիւլ-Համիտի գահակալութենէն իվեր առաջին անգամ ըլլալով օտարագիկի փորձ կատարուեցաւ Պոլսոյ մէջ։ Ինչպէսգրած էինք, օտարագիկը բարձրացաւ Բերա, մարզարանի տրապարէզէն։ Օտարագիկին մէջ նստեցան Մ. Պարպօթ, Քիւնացցի Մ. Հաղրի Թօրօ, Ա. զօրաւարակի հրամանատարի թիկնապահ հարիւրապետ Մուխթար պէյ և թաղապետական Զ. Ղէնանակի երկրաչափ։ Օտարագիկին բարձրացումէն առաջ, փոքր օտարագիկ մը օդ հանուեցաւ, որ Սիկիտարի ուղղուած էր։ Ասոնց յառաջանալ։ Ակէջ հասկցուեցաւ թէ օդին հոսանքը դէպի այն կողմ պիտի առաջնորդէր օդագարիկը որ զէկ չունէր։ Օդագարիկը երբ թաքսիմի զօրանոցին վրայէն անցաւ յառաջանալ, առաջ ցրցքնեց դէպի վար, իսկ աւելի անդիէն պարան մը թող տուաւ։ Պոլսոյ բնակիչները, տեղ տեղ խմբուին կեցած կը դիտէին զայն։ Իր զարմանարաշ երեւոյթ մը։ Օդագարիկը գնաց դէպի Զամբլճայի կողմը, մինչեւ Պէյքոզ անցնելու համար։ Մ'որքան պատչաճ պիտի ըլլար եթէ երթար կանգ առնէր Սելանիկ, Սլլաթինի ապարանքին վրայ, կամ դառնար անոր չուրջը, հաճոյք մը պատճառելու համար... Համիտին, որ ամբողջ տարիներ արգիլած էր օդագարիկի գործածութիւնը։ Երէկուան օդագարիկը դեղնագոյն էր։ Այդ կողմը պարզուած էր օսմ. դրօշը, ձախ կողմը Ֆրանս. դրօշը։ Մեծութիւնն էր՝ 1200 խորանարդ մէտր։

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒՆ տուքերուն վրայ ելմտական նախարարին հետ տեսակցեր են Սանտանսքի և Բանիցա։ Սելանիկի երեսփոխան Բանիի պէյն ալ ներկայ է եղեր։

ՊՈՒԼԿԱՐ կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեր է Բ. Դրան, Արեւելեան երկաթուղիներու խնդրոյն յապաղման դէմ։ Պուլկարիա կ'ըսէ թէ ինք տգատ կը զդայ ինքզինքը իր ղծած ուղղութեան հետեւելու։

ՔԵԱՄԻԼ փաշա ձերբակալուեր է, կ'ըսէ Իքքիհաս։

*** Քեամիլ փաշայի համար դրուած էր թէ Սուլթանէն 1100 ոսկի առած է։ Ինչպէս հասկցուած էր Սըլտրզէն գտնուած իր մէկ նամակէն։ Կ'ըսուի թէ Քեամիլ փաշա այդ դրամը կարգ մը թերթերու տուած է՝ Սըլտրզի նպատակներուն ծառայելու համար։

ԱԼԻ ՔԷՄԱԼ ՊԷՅ.—Բարիզի մէջ ռուս թերթի մը թղթակցին հետ տեսակցելով Ալի Քէմալ պէյ յայտարարեր է թէ ուղած ատենը Սըլտրզ կ'երթայ, բայց դադրելի կերպով, թէ Համիտը իր ժուրնալներուն կը պատասխանէր պալատական քարտուղար Իհսան էֆ.ի (Ալի Քէմալի դպրոցական ընկերը) միջոցաւ, որ իրեն կը յանձնէր Համիտի կնիքովը կնքուած ծրարիկներ, որոնք դրամական ձեւի տակ նորհակալութիւններ կը պարունակէին։ Իր տուած ժուռնալներուն իմաստը Իսլամի մէջ ալ կը հրատարակէ եղեր, այնպէս որ արտասովոր բան մը չկայ եղեր իր բրածին մէջ։ «Ախ, դեռ ի՞նչ գլուխներ պիտի իյնան ուսերէ... Եւ. քիչ ատենէն», յարեր է Ալի Քէմալ։

ՍՈՒԼԹԱՆԸ երէկ Սէլամլըգի արարողութենէն ետք նաւակով Թօփհանէ գնաց, և այցելեց Թանսոթարանը։

ԱՐՇԻՊԵՂԱԳՈՍ երթալիք Օսմ. նաւաքաջինը, որ ֆէրիգ Բէյմալ փաշայի հրամանատարութեան տակ կը գտնուի, մօտ օրէն ճամբայ պիտի ելլէ։ 15000 ոսկիի ծախք մը առած է։

ԱՑԻՒՆԵՐԸ.—(Մանուցում Հանր. Պարտուց վարչութեան կողմէ).— Մշուշը երկար ատենէ ի վեր տեւած ըլլալով, շատ հաւանական է որ այս տարի այգիներուն մէջ «Միլտիու» հիւանդութիւնը երեւան ելլէ։ Ասոր տեղի չտալու համար 100 քիլօ ջուրին մէջ երկու քիլօ քիպրիդիտ (կէօզ թաշը) և երկու քիլօ կիր խառնուելով պէտք է այժմէն այդ լուծմուրը այգիներուն մէջ կիրարկել։ Հիւանդութիւնը ծագելէն ետք օգուտ չտիր։ Այգեպանները պէտք է ուշադրութիւն ընծայեն ասոր։

ՊԱՐՍԻԿ ԴԵՍՊԱՆԸ դիտողութիւն ըրաւ Բ. Դուռ թէ թուրք զինուորներ և քիւրտեր սամանը կ'անցնին։ Բ. Դուռը հաւատացեր սուաւ։

ՏՐԱԳԶՈՆի Ցավրիա գիւղին մէջ անցեալ օր երկաթանական երեւոյթ մը պատահելով, ստորերկրեայ խուլ որոտումներ լսուած են, և գետինը պատռելով, խոշոր ժայռ մը և անտառակ մը այդ ճեղքին մէջ խնկած են, մինչ գետինը կը դղրդար և ծուխ կ'արձակէր։

ՊԷՏԷՐԽԱՆԻ ԱԼԻ ՇԱՄԻԼ ՓԱՇԱ, որ Ափրիկեան Տրիպոլիս աքսորուած էր, մեռեր է այնտեղ։

ԷՐԶՐՈՒՄԷՆ Մայիս 3 թուով Սթամպուլի գրուած նամակի մը մէջ կը կարդանք թէ Մարտ 31ի զինուորական ապրստամբութենէն երեք օր առաջ Նուսուֆի փաշա (որ հիմա Պոլիս բերուած է) հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրեր է։

«Իսլամ բանակի մը ցածութիւն է Խալիֆներու մայրաքաղաքին վրայ քալել, ուր կը բնակի Խալիֆան։ Թշնամի բանակ մը միայն կրնայ այսպէս վարուիլ, ինչպէս Ռուսիոյ պատերազմին ժամանակ։ Պէտք է որ Անատոլուի բոլոր բանակները ոտք ելլեն կասեցնելու համար Մահմուտ Շէվքէթ փաշային յոռանչաղացումը Փոտիչանին դէմ։» Այդ թշուառական Նուսուֆի փաշան 20 տարի Եէմէն գտնուած միջոցին ինք դրդեր է Լարդերը և խռովութիւնները՝ խեղճ Արաբները կարենալ կողոպտելու համար։ Կը հաւատուի թէ այդ քսան տարիներու միջոցին 50-60,000 ոսկի դիզեր է։ Կ. Պոլսէն մեկնած ատենը պարզ հարիւրապետ էր, և արագ արագ բարձրացաւ զօրավարի աստիճանին, պարզապէս Համիտին հաւատարիմ ըլլալուն համար։

ՀԷԼԼԵՆԱԿԱՆ ՊԱՀԱԿԱՆԱՒ Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԱՌՋԵՒ.,— Հէլլեն դեսպանատունը իր կառավարութենէն խնդրեց պահականեր մը զրկել Կ. Պոլիս դեսպանատան ծառայութեան համար։

ՄՈՂԱՑԻ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄԸ.—Թաշթա Գալէի նախկ Իսմէթ Մոլլա արձանագրել տուած էր իր քով գտնուած զէնքերը, բայց զինուց արձանագրման պայմանաժամուն աւարտելուն հետեւանքով այս օրերս կատարուած խուզարկութեանց վրայ, քովէն արգիլուած զէնքեր գտնուած ըլլալով, Իսմէթ Մոլլա չուզեց զանոնք յանձնել և հայհոյեց։ Իսմէթ Մոլլա ձերբակալուեցաւ եւ յանձնուեցաւ պատերազմական ատեանին։

ՐՕՊԻԼԱՆ ՓԱՇԱ, որ այժմ մայրաքաղաքս կը գտնուի, ոստիկան-զինուորութիւնը վերակազմելու համար, մօտերս պիտի երթայ նաև Ասանա, այնտեղի ոստիկան—զինուորութիւնը վերակազմելու համար։

ՈՒԺԱՆԱԿ.— Ինչպէս յայտնի է, երբ մաքսատուն հասած ապրանքի մը տէրը մինչեւ մէկ տարի երեւան չելլէ, նոյն ապրանքներն աճուրդի կը դրուին։ Այսպէս, 7 տուփ լեցուն 200 խաբիւլատոր ուժանակ, որ բնականաբար չէին կրնար աճուրդով ծախուիլ, յանձնուեցան Թնթանօթարան։

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՆԱՏԻՐ ԱՂԱՑԻ ՀԵՏ

Սահմանադրութենեն եսք ժուռնալներու։—Գիլլոնը Մուսթաֆա.—Նատիր աղայի մեկ խօսք.— Պալատան շարագործներ.—Ապտիւլ Համիտի վերջին օրերը։

Թանինի խմբագիրը տեսակցութիւն մը ունեցած է Համիտի պաշտօնեաներէն նատիր աղայի հետ, որ, ինչպէս յայտնի է, պատերազմական ատեանին առջև հարցաքննութեան ենթարկուելով, անպարտ հռչակուած էր։ Այս երկրորդ տեսակցութիւն է զոր Թանինի խմբագիրը կ'ունենայ Նատիր աղայի հետ.—

—Սահմանադրութենէն ետք Ապտիւլ Համիտի ժուռնալ կը տրուէր։

—Այո՛, բայց առաջուան պէս չէր։ ժուռնալները գաղտնի կը տրուէին։

—Այդ պարագային դուք ուրէ՞ն հասկցաք։

—Օր մը Կայսրը գիրք մը տալով ինծի ըսաւ. «Նատիր, նայէ ինծի դէմ ինչեր կը գրեն կոր, ա՛ռ եղ սենեակիդ մէջ կարդա՛»։ Այդ գիրքը՝ Ապտուլլահ Ձէվտէթ պէյի «Փարիսի» անուն գիրքն էր։ Թուականին նայեցանք, հին էր։ Գիրքը խառնչտած ատենս մէջէն երկու թուղթ գտայ։ Ատոնք Նատիրի Ֆէվզիի ժուռնալներն էին։ Մէկը իր ամբողջ անունովը ստորագրուած էր, միւսը՝ անուան սկզբնատառերով։ Ատոնք արդէն հրատարակուեցան։ Հետաքրքրուեցայ գիտնալու թէ այդ գիրքը ո՞վ տուած էր կայսեր։ Աղտներուն հարցուցի. ըսին թէ գիրքը Մուսթաֆա կայսեր ներկայանալով, տուած էր։

—Այդ գիրքը Մուսթաֆան ո՞վ էր, Երլարզի մէջ պաշտօնը ի՞նչ էր։

—Կայսեր խնամի ծախսատուները կը կարգուեր։ Առաջ երբ Մուսթաֆա ծախսատուներ, անոր գլխուն վրայ մենակ մէկը կը կենար։ Եւ սակայն աւելի ետքը Մուսթաֆա առանձին տեղ մը քաշուելով, այնտեղ սկսաւ ծախսատ կտրել, աւելի ճիշդ՝ ժուռնալ գրել։ Ժուռնալները ծախսատի տուփերուն մէջ կը դնէր, և իբր ծախսատ կը մատուցանէր։ Կայսրը ժուռնալը կ'առնէր, չէր համարձակեր ծախսատը խմել, և դուրս կը զրկէր։ Մենք կը խըմինք։

— Մուսթաֆայի ժուռնալներուն մասին պալատան մէջ ուրիշ մէկը տեղեկութիւն ունէր։

—Երբ ես գործը հասկցայ, Ա. քարտուղար Ճէվատ պէյի ըսի։ Ծանուցի թէ դարձեալ ժուռնալներ կը տրուին։ Գրքին մէջէն երկու ժուռնալ գտայ, ըսի։ Ճէվատ պէյ ալ ըսաւ. «Այդ մարդը ժուռնալի համար հոգի կուտայ։ Ասոր պատմէ։ Հարկաւ դարձեալ մինչոց մը գտած է»։ «Այդ մինչոցն ալ թիւթիւնեմի Մուսթաֆան է» ըսի։ Ճէվատ պէյ Մուսթաֆան չէր ճանչնար։ «Ամա՛ն, այդ նզովից մարդը ցոյց տուր» ըսաւ։ Կանչեցի Մուսթաֆան։ «Պէյ էֆէնտին թարմ ծախսատ կ'ուզէ, դուն ունիս, տո՛ւր» ըսի։

—Մուսթաֆա այդ խօսքէն բան մը չհասկցա՞։

—Եթէ հասկնար ալ՝ այնպէս ցոյց կուտար թէ չի հասկնար։ Նոյն իսկ բացէ ի բաց ըսի իրեն։ «Դուն դարձեալ ժուռնալ տալ սկսեր ես։ Այս մարդուն փանկան ժուռնալ տալուգ։ Ֆիլճան մը թոյն եթէ տաս՝ աւելի աղէկ կ'ընես։ Վասն զի ատոր վնասը մէկ հոգիի պիտի ըլլայ, մինչ ժուռնալներինը բովանդակ ազգին պիտի վնասէ։» Բայց Մուսթաֆա բնաւ այնտեղուանքը չեղաւ։

—Պալատան մէջ ժուռնալներուն մասին Թաֆա բնաւ այնտեղուանքը չեղաւ։

—Պալատան մէջ ժուռնալներուն մասին պէյը կար։ Այի Քէմալ իր ժուռնալները անոր մէջոցաւ կուտար։ Խալիֆ պէյ մը ալ կար որ յանձնակի ունկնդրութեան կ'ընդունուէր, երկար ատեն կը մնար։ Ճէվէհեր աղան ալ պէտք չէ մոռնաս։ Վերջերս արդէն ժուռնալներինը չիտկէ չիտակ մեծ համեմատութիւններ առած էր։ Ես ասիկա իմաց տուի պալատականներուն. ըսի. ժուռնալներուն սկսաւ։ Գլուխնուս դարձեալ փորձանք մը պիտի գայ։ Գործին վախճանին չեմ հաւնիր։ Նոյն իսկ Թիւթիւնեմի Մուսթաֆա իմ այս ազդարարութիւններուս վրայ ըսաւ. «Նամիր աղա գործը կ'ուրէ կոր»։ Իր ընկերներուն ալ այսպէս իմաց տուած էր։ Ասոնք ալ Թոյտարի մէջոցաւ «Նամիր աղա քանի մէկ քիթր կը խօթէ» վերնագրով Հուգուգր Ուսուսիյեի մէջ ինծի դէմ բան մը գրել տուին։

—Այժմ ուէքսիոն չարժումին գանք, Քեամիլ փաշայի աղան՝ Սայիտ փաշա պալատ կուգա՞ր։

—Թիկնապահ ըլլալուն համար ճեօպէքի կը սպասէր։ Մարտ 31ի դէպքէն ետք ունկնդրութեան ընդունուեցաւ։ Զեմ գիտեր թէ ո՞ր ժամուն կը ներկայանար և քանի՞ ժամ կը մնար։ Զեմ գիտեր։ Միայն թէ, ունկնդրութենէն ետք տեսայ։ Սենեկապետ էֆէնտի պէյ զինքը ունկնդրութենէ դուրս կ'առաջնորդէր։

— Ազատութեան բանակը երբ Պոլիս մտեցաւ, Երլարզի մէջ ի՞նչ ըրիք։

— Նախ կարեւորութիւն չէր տրուեր։ Բայց երբ Ուր. օր ազատութեան բանակը Բեայրթխանէի մտեցաւ, գործն ալ փոխուեցաւ։ Մեծ ու պզտիկ թիւր ի՞նչեր և Խալիֆ պէյ խուճապով հարէմի դրան առջեւ եկան։ Ըսին թէ կայսրը պիտի տեսնեն։ Այդ պահուն կայսրն ալ մէկէն ի մէկ դուռ մը բանալով երեւցաւ. «Ի՞նչ կայ, ի՞նչ չկայ» հարցուց։ Մեծ Թահիր փաշա ըսաւ. —Հրաման ըրէք, զարնենք։

«Խալիֆ պէյ ալ խօսքի խառնուեցաւ. «Ի՞նչ է, էֆէնտիմ, ի՞նչ բանէ պիտի վախնանք, եկողները ամենքն ալ Պուլկար են, ատոնց ձեռքը պիտի մեռնինք։ Ծէրման ըրէք և զարնենք։»

«Երբ այս լսեցի, այլ ևս ինքզինքս չկրցայ զսպել։

«Զո՞վ կը զարնէք կոր, ըսի, եկողները ամենքն ալ մեր կրօնքի եղբայրներն են։ Ո՞վ ըսաւ որ Պուլկար են։»

«Խալիֆ պէյ բարկացաւ. «Տու գիտնալիք բանդ չէ, սո՛ւս» ըսաւ։ Ես ալ բոլորովին ինքնիրմէն ելայ։ «Զէ՛, ձեր գիտնալիք բանն է, ձեզի պէս տգէտ մարդիկ երբ գործի խառնուին, ասանկ կ'ըլլայ մէջտեղերը տակնուվրայ ըրիք, ամէն խըռոմութիւն դուք կ'ընէք»։

«Այս խօսքերը զայրոյթով ըսելով, անմիջապէս դուռը կայսեր վրայ գոցեցի։ Աւելի երկար խօսակցելուն արգելք եղայ։ Նոյնիսկ տոքթ. Նուրէտտին փաշա ալ այնտեղ էր։ — «Ամա՛ն, լալա՛, ինչ ըրիր։ Քիչ մնաց ձեռքը պիտի ծըզմուէր» ըսաւ։

Թահիր փաշաներն և Խալիֆ պէյ ասոր վրայ գացին։ Բայց քիչ վերջը վերադարձան։ Աղաները սակայն դանմնք կայսեր հետ տեսնուի

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԵՄ ՅՈՒԼԱՐԱՆԷՑԻԱԿԱՆ ՏԱՐԻՑ

Սիրբէճի, Իւլավէնիկեար փողոց,
Թաւմայ Նասեէսի Թիւ 18,

Տարբերակները՝ դէր հայիցիներու գծուարութիւնէն, գնոյն ապրանքէն, լուսով մարելէն եւ երբեմն տասերն անկանոն ձուլուելէն կը դժգոհէին։ Այս դժնդակներուն բոլորն ալ նախահաստատով, «Օսմանեան Ընկերութիւն» անունով մեծ ձուլարան մը հիմնուած է Կ. Պոլիս, Սիրքէճի, Հաճո Բաչա, Իւլաւիկնութիւնք փողոց, Թրամվայ մոտերէ, Թիւ 18, ուր կը պատրաստուին ամէն լեզուի եւ թիւռ ճաշակաւոր տասեր։

Նորագոյն գտած եւ վերջերս վերագտնուած արուեստագէտ մը Թրանսիէն նորահնար մեքենայի մը միջոցով, գեղագիրներ, Հայերէն եւ Թուրքերէն ամէն բանի՝ գրելի վրայ դիրքը գեղագրած եւ այս դիրքը վերպահելու կազմէ «Էլէկի» վրայ փոքրագոյն են։

Դիրքը ձուլելու մասին Կ. Պոլսոյ էն հարատ եւ արուեստագէտ վարպետ մը հետ ընկերացած ըլլալով, յիշեալ սիրէ ձուլարաններու պէս ապիկարներու չի դիմելով, ինչ անեմը գործին դլուխը կը գտնուի։

Դիրքերը՝ երբու տեսակ մասագէ ձուլելու սովորական եղած է, բայց դիմանալու եւ ճաշակաւոր ըլլալու համար, երբորդ մասագ մ'ալ կը տրուի, եւ ծախքէ չի վախնալով, այս մասագներուն ամենէն լաւը եւ ամենէն մաքուրը կը գործածուի եւ յանձնարարելի դիւրութեան համար գինեն ալ, թիւռ չափաւոր են։ Գուլաբ յանձնարարութիւնքդ չուսափիր եւ անթերի կը հասարուին։

ՏՈՔԹ. Խ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ, ՕՐԻՆԱԿԱՆԵՐԻ ԵՒ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԴԺՈՒԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

Տոքթ. Ե. Փափազեան որ իր կատարեալ ձեռնասութիւնքով եւ մասնագիտութիւնքով հանրածանօթ դարձեր է, ֆրանկիստ, մարմնոյն եւ ծննդական գործարանց հիւանդութիւններու նորագոյն կատարելագործեալ դարմանատեղիներն մէջ երկար տարիներ է վեր իր հմտութիւնը ուսուցած է Բարիզի Սենլաբի եւ նեբեր հիւանդանոցներուն մէջ, եւ այժմ վերջապես տարած ըլլալով Գալիս վերադարձած է։ Ըստ տարեկան գործարանի մէջ երկար տարիներ ի